

Obsah

ÚVOD.....	2
I. PSYCHOLOGICKÉ PROFILOVÁNÍ PACHATELE.....	3
1. POJEM PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ PACHATELE	3
2. VÝVOJ PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ PACHATELE	11
3. JEDNOTLIVÉ DELIKTY A PROFILOVÁNÍ.....	15
4. JAK SE PROFIL VYTVÁŘÍ A JEHO OBSAH	18
5. VYUŽITÍ PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ PACHATELE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ ČR	21
II. PŘÍSTUPY, METODY A TYPOLOGIE V PSYCHOLOGICKÉM PROFILOVÁNÍ PACHATELE	27
1. ODLIŠNÉ PŘÍSTUPY K PSYCHOLOGICKÉMU PROFILOVÁNÍ PACHATELE	27
2. DEDUKTIVNÍ VS. INDUKTIVNÍ METODA PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ PACHATELE.....	29
3. VICLAS – VIOLENT CRIME LINKAGE ANALYSIS SYSTEM A VICAP – VIOLENT CRIMINAL APPREHENSION PROGRAM.....	36
4. GEOGRAFICKÉ PROFILOVÁNÍ	41
5. ORGANIZOVANÝ A DEZORGANIZOVANÝ PACHATEL A ORGANIZOVANÝ A DEZORGANIZOVANÝ DELIKT.....	44
III. MOŽNOSTI A LIMITY PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ PACHATELE	49
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	55

Úvod

S trestnou činností se setkáváme dnes a denně. Společenství lidí žijící v pospolitosti si stanovilo pravidla vzájemného soužití, chování odporující těmto pravidlům a přičící se podstatě lidství pak označila za trestný čin. Za účelem dodržování těchto pravidel konstituovala orgány, jimž byla svěřena kompetence společnost před porušováním takových pravidel chránit. Úkolem orgánů činných v trestním řízení je tak *náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, učiněné rozhodnutí vykonat, popřípadě jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.*¹

Za účelem zjištění pachatele trestného činu využívají orgány činné v trestním řízení nejrůznější metody, a to nejen metody z oboru kriminalistiky či kriminologie, ale na pomoc jim přicházejí teorie a metody z oborů, jako je sociologie, psychiatrie, psychologie, medicína a další. Různé typy deliktů vyžadují odlišný způsob uvažování, a proto když v sedmdesátých letech minulého století vzrostl v USA výskyt deliktů, *při kterých pachatel útočí na neznámou oběť pro své zvrhlé motivační a osobnostní založení,*² bylo zapotřebí přijít s něčím novým, co bude v boji s tímto nevztahovým typem deliktu (jako opozitum k deliktu vztahovému, jenž představuje vyústění interpersonálních vztahů mezi pachatelem a obětí) účinné. V té době se tak do centra pozornosti některých policistů dostala procedura zvaná psychologické profilování pachatele.

Předmětem mého zájmu je právě tento obor forenzní psychologie. V následujícím textu této diplomové práce se tak pokusím čtenáři přiblížit podstatu, metody a limity psychologického profilování pachatele.

---

¹ Jelínek, J a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2007, s.15.

² Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 380-381.

I. PSYCHOLOGICKÉ PROFILOVÁNÍ PACHATELE

1. Pojem psychologického profilování pachatele

Psychologické profilování pachatele,³ známé též pod termíny psychologický portrét, analýza trestného činu,⁴ kriminální vyšetřovací analýza či analýza chování, představuje speciální psychologický postup, který mohou využívat kriminalisté v rámci vyšetřování některých trestných činů. Tato disciplína tvoří součást forenzní psychologie,⁵ zahrnuje však poznatky i z jiných vědních oborů, jakými jsou především kriminalistika, kriminologie, sociologie a psychiatrie. Psychologické profilování pachatele je *systematickým vyhodnocením všech dostupných informací o případu, které jsou použity k podrobné psychologické rekonstrukci chování pachatele (jak se přiblížil k oběti, co dělal v průběhu a těsně po činu.)*⁶ Na základě této rekonstrukce vytváří následně profilující odborník profil neznámého pachatele, při jehož tvorbě využívá především svých odborných znalostí o chování a prožívání člověka. Výsledný profil pachatele však nezahrnuje pouze psychické vlastnosti hledaného pachatele (jak by se mohlo z termínu „psychologické profilování“ zdát), takový profil obsahuje též vlastnosti biologické a sociální. Pro psychologické profilování pachatele jsou typické především tyto znaky: pachatel trestného činu je neznámý, psychologický profil pachatele má pouze pravděpodobnostní vypovídací hodnotu, procesu psychologického profilování se užívá při vyšetřování složitých trestných činů a předmětem zájmu profilujícího odborníka je především způsob spáchání trestného činu.

---

³ § 22 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Pachatelem trestného činu u je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřítčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatele trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.

⁴ § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

⁵ V dnešních podmínkách je tomuto výrazu přiřazován jako ekvivalent výraz „soudní psychologie“. Výraz soudní psychologie však dostatečně nevyjadřuje obsah pojmu forenzní psychologie, neboť ta není využívána jen pro potřeby soudní, jak výraz „soudní“ naznačuje, ale je využívána pro potřeby práva obecně. Výstižnějším výrazem by tak byl výraz „právní psychologie“.

⁶ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 381.

Cílem psychologického profilování je poskytnout kriminalistovi takové informace, které povedou k zadržení pachatele,⁷ a to pachatele orgánům činným v trestním řízení⁸ dosud neznámého. Tento speciální psychologický postup využívají tedy kriminalisté především v rámci prvního stádia trestního řízení (přípravné řízení), jehož smyslem a cílem je zejména objasnit a prověřit skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin a zjistit totožnost pachatele vyšetřovaného trestného činu. Psychologické profilování nalézá své uplatnění především v případech, kdy trestný čin není vyústěním interpersonálních vztahů neznámého pachatele a jeho oběti. Použití profilování je vhodné u činů, kde chybí srozumitelná motivace. Činy (žhářství, sexuální útoky, vraždy apod.) směřují proti neznámým anonymním obětem, pachatel ohrožuje anebo přímo útočí na psychologicky vzato nevinné lidi a chybí i instrumentální účelová motivace jako obohacení, získání majetkového prospěchu, odstranění nepohodlných svědků atd.⁹ Odhalení takového neznámého pachatele bývá proto mnohem složitější a kriminalisté musí k jeho dopadení aplikovat jiný styl detektivního myšlení. Mimo jiné využívají právě služeb forenzní psychologické pomoci, jíž je i psychologické profilování pachatele. Psycholog sestavující profil pachatele trestného činu vychází při svém odborném zkoumání vzhledem k neznalosti konkrétní osoby pachatele ze spáchaného kriminálního činu, a to na rozdíl od soudního znalce, kterému jako východisko pro své odborného dobrozdání slouží konkrétní osoba. Na základě psychologického rozboru, který vychází z povahy trestného činu, způsobu, místa a doby jeho spáchání a dalších okolností významných pro profilování, vytváří profilující psycholog portrét neznámého pachatele, jeho charakteristických znaků a vlastností a napomáhá tak orgánům činným v trestním řízení k nasměrování vyšetřování správným směrem a eventuálnímu dopadení pachatele.

Od této speciální metody však nemůžeme očekávat zázraky. Nelze se domnívat, že nás vždy dovede ke konkrétní osobě. Profil, který je výsledkem práce profilujícího odborníka, má pouze pravděpodobnostní vypovídací hodnotu. Obsahuje tak pravděpodobné charakteristiky dosud neznámého pachatele. Slouží spíše jako vodítko,

---

⁷ Kaplan, M. Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní Akademie ČR*, 2/2002, s. 183.

⁸ § 12 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním: orgány činnými v trestním řízení se rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán.

⁹ Čírtková, L. Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze. In *Kriminalistika*, 2/1995, s. 112-113.

kteře napomáhá kriminalistům zaměřit své vyšetřování správným směrem. Pravdivost výsledné práce profilujících expertů, tj. profilu pachatele, závisí z velké části na konkrétní osobě profilovače. Odborné znalosti a zkušenosti tak předurčují úspěšnost jejich práce. Pouhá odbornost však není dostačující. *Profilování ani dnes nepředstavuje striktně logický a diskrétní postup. Selský rozum (common sense), intuice, kreativita a nadání profilovače stále hrají výraznou roli.*¹⁰ Tato „intuitivní“ složka je tak dalším atributem, jímž by měl úspěšný profilující specialista disponovat. Je vrozenou schopností, kterou si nelze během života osvojit, je tím, co dělí velké profilovače od těch průměrných. Sebelepší profilovač však nemůže ve svém díle uspět, nemá-li dostatečné podklady pro zpracování výsledného portrétu pachatele. Profilující expert totiž není závislý jen na svých dovednostech a na svém umu, kvalitní profil dosud neznámého pachatele odráží i práci dalších osob, kterými jsou především osoby konající svou práci jako orgány činné v trestním řízení při vyšetřování trestného činu. Jsou jimi zvláště pak ty osoby, které se jako první dostanou do kontaktu s místem činu a které zajišťují důkazy pro pozdější vyšetřování trestného činu. *Profil pachatele či místa činu je pouze tak dobrý, jak dobře je shrnut veškerý materiál potřebný k vytvoření profilu. Profil nemůže napravit chyby ve vyšetřování a ani neslibuje přesnou identifikaci pachatele.*¹¹ Kvalita a kvantita dostupných informací a materiálů, na základě kterých je psychologický profil zpracováván, má tak velký vliv na výsledek celého procesu profilování. Psychologické profilování pachatele je však pouze jednou z více metod, jíž vyšetřující kriminalisté využívají k dopadení pachatele. Ačkoliv její efektivita (*tzn. přímá využitelnost profilu pro okamžité vypátrání pachatele*)¹² je dosti nízká, hodnota této metody spočívá spíše v přínosu nových informací, které jsou vyšetřující kriminalisté schopni využít v dalším postupu ve vyšetřování, *při výběru možných podezřelých a při zaměřování vyšetřovací strategie.*¹³ Správnost profilu (*tj. profil odpovídá ve všech charakteristikách později zjištěnému pachateli*)¹⁴ dosahuje podstatně vyšších hodnot než jeho efektivita. *Podle aktuálních statistik dosahuje správnost profilu 50% (Hoffmann a Musolff, 2000).*¹⁵

---

¹⁰ Čířtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 382.

¹¹ Poliřenská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. In *Kriminalistka*, 4/2008, s. 287

¹² Čířtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 389.

¹³ Poliřenská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. In *Kriminalistka*, 4/2008, s. 287

¹⁴ Čířtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 389.

¹⁵ Čířtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 389.

Metod psychologického profilování pachatele se však nevyužívá při objasňování a vyšetřování všech trestných činů. Je tomu tak v případech, kdy k jejich vyřešení postačí běžné a standardní vyšetřovací metody či v případech, kdy by takové využití bylo sice žádoucí, ale nelze k němu přistoupit z důvodu nepříznivých výchozích podmínek zapříčiněných nedostatečným množstvím zanechaných stop na místě trestného činu, na základě jichž by bylo možné usuzovat na jednotlivé charakteristiky hledaného pachatele. Metody psychologického profilování jsou speciálním psychologickým postupem, který přichází na řadu v situacích, kdy běžně dostupné prostředky vyšetřování k odhalení a vypátrání pachatele jsou neúspěšné. *Psychologické profilování představuje zpravidla jednu z posledních možností, jak případ vyřešit. Nenahrazuje rutinní vyšetřovací postup a náročnou kriminalistickou (detektivní) práci.*¹⁶ Je tak speciální psychologickou disciplínou, která přichází kriminalistům na pomoc v obzvláště složitých případech. *Psychologie nenahrazuje kriminalistickou techniku, taktiku ani metodiku. Při vyšetřování případů přichází psychologické postupy v úvahu zpravidla v situacích důkazní nouze či nejednoznačnosti.*¹⁷ Rozhodnutí o využití služeb této forenzní pomoci v rámci vyšetřování trestného činu není běžně zavedenou praxí ve všech státech. Liší se dle zemí, kde se má uplatnit. Ačkoliv například v USA je využití psychologického profilování poměrně běžnou záležitostí, v ČR je tento postup využíván zatím poměrně zřídka.

Při utváření psychologického profilu pachatele vychází profilující odborník z povahy spáchaného trestného činu a ze způsobu jeho spáchání. Způsob spáchání trestného činu nám říká, jak (jakými operacemi) byl trestný čin spáchán. Tyto poznatky získává odborník z analýzy místa trestného činu. *Jestliže důkladně prozkoumáme scénu deliktu, můžeme stanovit určitá kritická, psychologicky významná fakta, která vypovídají o tom, proč a jaký člověk mohl čin spáchat.*¹⁸ Proces psychologického profilování totiž vychází z premisy, že *chování člověka souvisí s jeho duševním založením, s jeho osobností. Na co určitý jedinec myslí, co si představuje a čím se ve své mysli zaobírá, to řídí jeho činy. Toto spojení mezi osobností a projevy chování funguje i v obráceném pořadí: z výsledků chování, z činů můžeme zpětně usuzovat na velmi*

---

¹⁶ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 21.

¹⁷ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 285.

¹⁸ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 21.

*pravděpodobné duševní založení jejich původce.*¹⁹ Profilujícího odborníka zajímají mimo činností spočívajících ve vlastním páčání trestného činu i činnosti, které s vlastní kriminální činností úzce souvisí, tj. taková jednání, kterých se pachatel dopustil před činem, po činu, ale i během něj a nepředstavují vlastní kriminální činnost (demolice bytu při krádeži vloupáním, jednání, jehož účelem je ničení či zabránění vzniku stop). Jako podklad mu může sloužit vše, co má určitou vypovídající hodnotu. *Vychází přitom ze stop, které po sobě pachatel zanechal, nahlíží na ně jako na výsledky jeho individuálního chování a přiřazuje jim odpovídající charakteristiky jeho vnitřního duševního založení (schopnosti, vlastnosti, motivy neznámého pachatele), které kritické chování spustily, umožnily apod.*²⁰ Na charakteristické vlastnosti, schopnosti a motivy neznámého pachatele můžeme usuzovat právě z volby možností, které pachatel učinil před, při a po spáchání trestného činu a které se nějakým způsobem projeví navenek. Kromě motivace, předpokládaných vztahů pachatele k oběti a dalších skutkových okolností, je to především způsob spáchání trestného činu (včetně objektů, které pachatel trestného činu zanechal na místě jeho spáchání a objektů, které naopak z místa činu odnesl), jenž tvoří pro profilující odborníky hlavní zdroj informací, zvláště pak v případech, kdy je způsob spáchání trestného činu něčím zvláštní a neobvyklý. Naopak nedostatek takových abnormalit znemožňuje profilujícím odborníkům více či méně vytvořit profil neznámého pachatele. Způsob spáchání trestného činu je tak jedním z nejdůležitějších předmětů zkoumání profílovače. Je však složitým jevem a vyžaduje komplexní přístup. Analýza způsobu spáchání trestného činu se zaměřuje jak na subjektivní, tak na objektivní faktory, které ovlivňují kriminální jednání pachatele. Mezi subjektivní faktory řadíme somatické vlastnosti pachatele²¹, psychické vlastnosti pachatele (psychomotorické schopnosti, intelektové schopnosti, charakterové vlastnosti, temperament, zájmy a psychické poruchy), jeho věk, pohlaví, předchozí kriminální zkušenost a stupeň pachatelova vzdělání a pracovní kvalifikace Mezi objektivní faktory pak společenské podmínky (makrosociální i mikrosociální), předmět útoku, vztah mezi pachatelem, předmětem útoku (obětí) a místem činu, místo činu a podmínky na něm, čas spáchání činu, dostupnost a povaha nástrojů, zbraní, dopravních prostředků a jiných

---

¹⁹ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 21.

²⁰ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 384.

²¹ celková tělesná konstituce a kosterně svalová stavba těla.

pomůcek a existence spolupachatelů.²² Přestože je způsob jednání ovlivněn těmito faktory, člověk je vždy svobodný ve své volbě, zda bude kriminálně jednat či nikoliv. Kdybychom připustili, že člověk v této volbě svobodný není a že ve svém jednání je absolutně předurčen svými vlastnostmi, museli bychom dovést, že pachatel se trestného činu dopouští z důvodu, že nemůže jednat jinak, tj. na základě svobodné volby, ale že jedná determinovaně, tj. předurčeně. Za takové situace by však nebylo možné hovořit o trestní odpovědnosti pachatele trestného činu, neboť by chyběla složka vůle. Ačkoliv existují různé názory a teorie na psychologické založení pachatelů trestných činů, faktem zůstává, že *se nepodařilo prokázat existenci typických psychických charakteristik, které by nutně předurčovaly jedince ke kriminálnímu vývoji, a proto by se vyskytovaly pouze v populaci pachatelů*²³. Jednotlivé studie zaměřené na zkoumání psychických vlastností a charakteristik kriminálních osobností však ukazují, že existuje vyšší *pravděpodobnost kolize určitého jedince se zákonem, právě v důsledku vysoce rizikové kombinace zcela určitých vlastností*²⁴. Tato vyšší pravděpodobnost kolize jedince se zákonem se vyskytuje u takových jedinců, kteří disponují všemi následujícími vlastnostmi:

- snížená úzkostnost (jedinec se směle a bez obav pouští do nových a nejistých aktivit)
- zvýšená impulsivnost (jedinec preferuje být neustále v pohybu, situace ho rychle zláká)
- nezávislost na odměně (jedinec je lhostejný k tomu, zda bude chválen či nikoli)²⁵

Výzkumy ukazují, že za jistých okolností je trestný čin připraven spáchat i běžný sociálně přizpůsobený jedinec. Odpovídá tomu teorie příležitosti. Za určité situace, kdy se konkrétnímu jedinci naskýtá možnost spáchat trestný čin, z kterého bude mít dotýčný prospěch či mu přinese určitou výhodu, a kdy po posouzení rizikovosti dospěje tento k názoru, že možnost odhalení a následného stíhání pro tento trestný čin je poměrně nízká, dopouští se trestné činnosti i osoba odlišná od „kriminálních jedinců.“ Je však nutno podotknout, že takovýto „obyčejný“ člověk se dopouští nenásilné trestné činnosti. Tento jev se označuje jako „putativní kriminalita.“ Vysoký morální kredit osoby je pak

²² Musil, J.; Konrád, Z.; Suchánek, J. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 37 – 42.

²³ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 60 - 61

²⁴ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 61

²⁵ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 61.

jakýmsi dělítkem, které odlišuje potencionálně „připraveného“ člověka od „nepřipraveného.“ Nepřipraveným člověkem je pak osoba, která by se ani za těch nejpříznivějších okolností trestného činu nedopustila, neboť to vylučuje její založení a přesvědčení. V tomto případě však také velmi záleží na povědomí dotyčné osoby o označení určitého jednání za trestné a na jeho vlastním hodnocení takového jednání.

Subjektivní a objektivní determinanty tedy podmiňují způsob spáchání trestného činu. Na základě informací získaných z rekonstrukce způsobu spáchání trestného činu mohou profilovači dospět k takovým charakteristikám pachatele, které navedou orgány činné v trestním řízení zabývající se vyšetřováním daného trestného činu, žádoucím směrem. Je nutné si ale uvědomit, že *veškeré závěry o determinaci mají pouze pravděpodobnostní povahu. Kriminologická věda k nim dospívá statistickou analýzou nebo dokonce pouhou generalizací empirických dat.*²⁶ To samozřejmě ovlivňuje i správnost výsledků práce profilovačů, tedy psychologického profilu pachatele.

Na určení charakteristik konkrétního pachatele trestného činu mají velký vliv i mechanismy, které utvářejí způsob páchaní trestného činu. Jsou jimi především nepodmíněná spojení a pohybové reakce (např.: běh a chůze, jsou stabilní během života jedince a vysoce variabilní mezi různými jedinci navzájem), pokusné řízení (získávání zkušeností na základě série pokusů a chyb), automatismy (reflexy, stereotypy a návyky), plán činnosti (reguluje vznik způsobu páchaní) a transfer osvědčeného způsobu páchaní od jiného pachatele. Při rekonstrukci způsobu spáchání trestného činu zkoumají profilující odborníci zvlášť jeho dějové komponenty a zvlášť jeho věcné komponenty. Mezi dějové pak řadíme somaticko motorické akty (pohyby končetin, pohyby držení těla, pracovní pohyby, gestikulace, mimika...) a psychické akty (řídí somaticko motorické akty a jednání pachatele). Věcné komponenty jsou předměty, které pachatel použil v rámci páchaní trestného činu.²⁷

U pachatele, který trestnou činnost páchá opakovaně (recidivisty), můžeme vysledovat určité podobnosti mezi jednotlivými spáchanými trestnými činy. Tato podobnost spočívá právě ve stejném či podobném způsobu spáchání trestného činu určitého duhu, a to za podmínky situační shody. V této souvislosti se používá termín „modus operandi“ a „signatura“ pachatele. Modus operandi vyjadřuje předpoklad, že pachatel trestného činu bude páchat určitou kriminální činnost vždy stejným, minimálně

²⁶ Musil, J.; Konrád, Z.; Suchánek, J. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 37

²⁷ Musil, J.; Konrád, Z.; Suchánek, J. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 34 – 35 a s. 43 – 44.

alespoň podobným způsobem, a to do té doby, dokud bude pro pachatele stále účinným způsobem pro dosažení žádoucího výsledku. Je to jakýsi osvědčený automatismus, jehož příčinou jsou především: shodné objektivní podmínky a relativně trvalé psychické a somatické vlastnosti jedince. Tyto shodné projevy jednání představují pro vyšetřující velký zdroj informací a mohou vést až k odhalení konkrétního pachatele. K usnadnění vyhledávání shod mezi jednotlivými trestnými činy slouží počítačový informační systém označovaný jako „modus operandi systém.“²⁸ Je to systém, který obsahuje v minulosti spáchané trestné činy, a to jak známými, tak neznámými pachateli. Zjistí-li se například shoda způsobu spáchání trestné činnosti s již v minulosti spáchaným trestným činem, může profilující odborník využít informací získaných z vyšetřování staršího trestného činu a dát je do souvislostí s informacemi získanými v aktuálně vyšetřovaném případě.²⁹ Pro vytvoření profilu hledaného pachatele má tak profilovač k dispozici rozmanitější okruh informací, na základě něhož může spíše určit jednotlivé charakteristiky pachatele.

Na pravdivostní hodnotu modus operandi se však nemůžeme vždy spolehnout. Geberth popisuje modus operandi jako dynamický a naučený způsob chování, který se v čase mění, a to v závislosti na zkušenostech získaných z páchaní trestné činnosti.³⁰ Pachatel může další trestný čin spáchat i jiným způsobem, ať už neúmyslně či záměrně s úmyslem znemožnit spojení obou či více trestných činů do souvislostí a ztížit tak své odhalení. Vnější podmínky, za kterých je trestný čin páchán se navíc zpravidla liší od podmínek, za nichž byl spáchán trestný čin předchozí. *Modus operandi by nemělo být jediným kritériem užívaným k propojení jednotlivých trestných činů, a to zejména vzhledem k recidivistům, kteří mění své modus operandi skrze své získané zkušenosti a poučením se z v minulosti spáchaných trestných činů. Dříve spáchané trestné činy se mohou významně lišit od později spáchaných; nicméně signatura zůstává stejná, nehledě na to, zda se jedná o první trestný čin či trestný čin spáchaný o 10 let později.*³¹

---

²⁸ V České republice tyto údaje obsahuje databáze nazvaná Nápad trestné činnosti (NTČ). Tato evidence umožňuje vyhledat informace o trestné činnosti v určitém čase a na určitém místě, a to od roku 1992. V jejím rámci jsou vedeny databáze událostí, pachatelů, poškozených, stop z místa činu a odcizených věcí.

²⁹ Musil, J.; Konrád, Z.; Suchánek, J. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 48.

³⁰ <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

³¹ John, E. D.; Burgess, G. A.; Burgess, W. A.; Ressler, K. B. *Crime Classification Manual. A standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. San Francisco: Jossey Bass, Inc., 2006, s. 23.

To, co tedy zůstává zpravidla stejné, je signatura pachatele, která je jakýmsi jeho duševním podpisem. Pokud modus operandi představuje jednání, které je nutné ke spáchání trestného činu, je pak signatura chováním, které k jeho spáchání nutné není, ale jde nad toto nutné jednání. Je tak manifestací individuality osobnosti. Signatura je pojátkem dvou či víc trestných činů spáchaných jedním pachatelem. Podle Gebertha je složením podstatných osobnostních identifikátorů, které odlišují původ metod jednotlivých pachatelů užitých na místě trestného činu.³² Tyto identifikátory jsou evidentní např. v případech:

- 1) když pachatel opakovaně páchá na obětech sexuální aktivity v určitém pořadí;
- 2) když pachatel opakovaně užívá určitý typ vázání;
- 3) když pachatel způsobuje různým obětem podobný typ zranění;
- 4) když pachatel vystavuje tělo obětí určitým způsobem za účelem šokování okolí;
- 5) když pachatel mučí či čtvrtí oběti nebo páchá jiný způsob rituální chování.³³

Na rozdíl od moda operandi, signatura sériového pachatele se ve svém jádru nikdy nemění. Určité její detaily se mohou v průběhu doby vytříbit (například vrah, jenž přistupuje k rozsáhlejšímu posmrtnému čtvrcení těla v průběhu páchání své trestné činnosti), základy této signatury však zůstávají stejné (čtvrcení těla).³⁴ Je to způsobeno tím, že signatura je projevem pachatelových tužeb a přání. Elementy, které tvoří signaturu, představují nejvíce specifickou manifestaci jeho fantasií.³⁵

2. Vývoj psychologického profilování pachatele

Historie psychologického profilování pachatele sahá do 19. století. Předchůdce psychologického profilu pachatele v dnešním slova smyslu můžeme hledat například ve slavném a známém případě Jacka Rozparovače z roku 1888, v rámci jehož vyšetřování Dr. Thomas Bond sestavil obdobu dnešního psychologického profilu pachatele. Přesto tento sériový vrah pěti prostitutek nebyl nikdy dopaden. Dalším případem, který můžeme pokládat za průkopníka tohoto mladého speciálního postupu, je tajný profil

---

³² <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

³³ tamtéž

³⁴ John, E. D.; Burgess, G. A.; Burgess, W. A.; Ressler, K. B. *Crime Classification Manual. A standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. San Francisco: Jossey Bass, Inc., 2006, s. 21.

³⁵ tamtéž, s. 22.

německého kancléře Adolfa Hitlera vypracovaný pro kancelář strategických služeb Spojených států amerických v roce 1942. Zde konkrétně však nelze mluvit o psychologickém profilu pachatele in stricto sensu, neboť jak bylo vysvětleno shora, psychologické profilování vytváří obraz neznámého pachatele, což v tomto případě neodpovídá skutečnosti. Dr. Walter C. Langer, který tento profil sestavil, tak spíše provedl analýzu osobnosti Adolfa Hitlera. Ačkoliv jedním z prvních, kdo vytvořil obdobu dnešního psychologického profilu pachatele, byl v případě Jacka Rozparovače chirurg, Dr. Thomas Bond, přešla tato práce v průběhu let do rukou psychologů a psychiatrů.³⁶

Skutečně známým případem, kde vytvoření psychologického profilu pachatele vedlo k jeho dopadení, je případ pumového atentátníka George Meteskyho, který ve 40. a 50. letech minulého století svými bombovými atentáty ohrožoval město New York. Tento psychologický profil psychiatra Dr. Jamese Brussela dodnes ohromuje svou neuvěřitelnou přesností. Dr. James Brussel má však pro vývoj psychologického profilování pachatele i další význam. Je to právě on, přesněji řečeno jeho kniha *Casebook of a crime psychiatrist*, kdo stojí na počátku psychologického profilování v moderním slova smyslu. Jeho práce, kterou rozebral ve shora zmíněné knize, upoutala totiž pozornost agenta FBI Howarda Tetena.³⁷ Teten se o aplikaci psychologie ve svém oboru zajímal již od dob, kdy pracoval jako policejní specialista na scénu deliktu trestného činu. Ve svém zájmu o psychologii a jejích možnostech využití v kriminologii pokračoval i po vstupu do FBI, zvláště pak v kursech aplikované kriminologie, kterou vyučoval na Národní akademii FBI (National Academy of FBI). Tento zájem se rozšířil i mezi jeho kolegy a ve svém důsledku spolu s nárůstem neobjasněných vztahových deliktů byl podnětem pro vytvoření speciální jednotky v rámci akademie nazvané Behavioral Science Unit (BSU). Tato jednotka zahájila svoji činnost v roce 1972 a na počátku čítala 11 agentů, Howard Teten byl jedním z nich. Teten dále rozvíjel své představy o psychologickém profilování pachatele, vyučoval je ve svých kursech na akademii a diskutoval je právě s Dr. Brusselem, jehož na základě knihy *Casebook of crime psychiatrist*, s ním se seznámil v roce 1973, navštívil několikrát v jeho bytě v New Yorku. Zájem o aplikovanou psychologii Teten posunul ještě dále, když po spolupráci se speciálním agentem Patrickem Mullanym vytvořil metodu psychologického

³⁶ http://www.trutv.com/library/crime/criminal_mind/profiling/history_method/index.html

³⁷ <http://www.all-about-forensic-psychology.com/offender-profiling.html>

profilování pachatele. Na základě rozboru místa činu získával informace, které mohly mít význam pro určení osobnosti pachatele. Následnou dedukcí pak dospěl k závěrům, které kriminalisté mohli využít ve svém pátrání po neznámém pachateli.

Psychologické profilování pachatele zaznamenalo velký úspěch a čím dál více policejních oddělení po celých Spojených státech amerických žádalo o pomoc ve formě psychologického profilování v rámci vyšetřování trestného činu. To zapříčinilo vyškolení dalších speciálních agentů v rámci programu Analýzy trestného činu a psychologického profilování pachatele.

Psychologické profilování pachatele je obecně založeno na zkušenostech a informacích získaných z vyšetřování v minulosti spáchaných trestných činů, kde pachatel daného trestného činu byl dopadem. Rozbor informací z místa trestného činu daný do souvislostí s následnou psychologickou analýzou dopadeného pachatele a rozhovory s jeho osobou, umožňuje specialistům zabývajícím se psychologickým profilem neznámého pachatele pochopit určité vzory v lidském chování, které mají tendenci se opakovat. Čím více objasněných a „pochopených“ trestných činů, tím širší informační báze pro tyto specialisty. Z toho samozřejmě vyplývá, že ne vždy psychologické profilování vede k dopadení hledaného pachatele.

Východiskem pro tvorbu metod psychologického profilování pachatele byly tedy i rozhovory s dopadenými pachateli trestných činů, za jejichž účelem byli tito pachatelé navštěvováni v místních věznicích po celých spojených státech. Tomuto programu se především věnovali dva významní speciální agenti FBI zařazení do BSU, Robert Ressler a John Douglas. Cílem jejich odborných rozhovorů s vězni však nebylo vytvořit jejich psychologickou analýzu. To, o co se oba specialisti snažili, bylo získat takový druh informací, který bude mít význam pro jejich práci, tedy pro psychologické profilování. Takovými informacemi jsou především: plánování trestného činu, způsob výběru oběti, přiblížení k oběti a spáchání trestného činu, myšlenky a pocity, které měli před, při a po spáchání trestného činu, činnosti, které po spáchání trestného činu učinili, jejich fantazie a mnohé další.³⁸

Další významnou osobností v procesu formování disciplíny psychologického profilování pachatele je zajisté též detektiv z oddělení vražd v Los Angeles, Pierce

---

³⁸ http://www.trutv.com/library/crime/criminal_mind/profiling/history_method/index.html

Brooks.³⁹ Je to právě on, kdo se významnou měrou zasadil o vznik počítačové databáze nazvané ViCAP (Violent Criminal Apprehension Program) s působností po celých spojených státech amerických. Díky této databázi mohly být trestné činy spáchané napříč celou zemí dány do souvislostí a byla tak umožněna spolupráce jednotlivých policejních oddělení v jejich snaze dopadnout pachatele. Databáze obsahuje údaje o vyřešených i nevyřešených trestných činech, a to jak dokonaných, tak nedokonaných, o obětech těchto trestných činů, o nezvěstných osobách a další. Program VICAP běží pod patronátem FBI (více viz níže).

Ačkoliv psychologické profilování pachatele dosáhlo v osmdesátých letech velkého ohlasu u veřejnosti, a to především díky bestsellerům typu Červený drak a Mlčení ježňátek, kteréžto literární předlohy byly následně zpracovány i ve filmové podobě, dnešní postoj k tomuto oboru forenzní psychologie je značně rezervovanější. „Šílenství,“ které kolem psychologického profilování pachatele po uvedení shora zmíněných a jiných knih a filmů na trh vypuklo, zapříčinilo, že se zakrátko téměř „každý“ psycholog v zemi považoval za profilujícího experta, ačkoliv jeho odborné znalosti, natož snad zkušenosti, zdaleka nedosahovaly znalostí a zkušeností trénovaných profílovačů. Z ničeho nic se tak tato mladá disciplína ocitla pod ostřížím drobnohledem médií. Chyby, kterých se tyto „profilovači“ dopouštěli v kontextu s mylnou představou, jež veřejnost o cílech psychologického profilování pachatele chovala (v knihách a filmech byla totiž tato disciplína chybně vyobrazena téměř jako zaručená a neomylná metoda k dopadení pachatele) vystavily existenciální opodstatněnost této psychologické disciplíny kritice.

Psychologické profilování pachatele si však nikdy nenárokovalo neomylnost a neprezentovalo se jako proces, který ve všech případech vede k dopadení pachatele. Bylo vždy jen jedním z mnoha postupů, který může napomoci vyšetřujícím v jejich práci a který může údaje získané z místa činu ukázat v jiném světle. Dnes se původní americká BSU nazývá BAU (Behavioral Analysis Unit) a je součástí centra pro analýzu násilných trestných činů (National Centre for the Analysis of Violent Crime). Je rozdělena do čtyř sekcí s působností po celých Spojených státech amerických:

- 1) Behavioral Analysis Unit 1 (antiterorismus & hodnocení výhružek)
- 2) Behavioral Analysis Unit 2 (zločiny spáchané na dospělých)

---

³⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Violent_Criminal_Apprehension_Program

- 3) Behavioral Analysis Unit 3 (zločiny spáchané na dětech)
- 4) VICAP⁴⁰

Termín BSU existuje do dnešních dob, neoznačuje však operativní jednotku, jak tomu bylo v dobách minulých za Howarda Tetena, Roberta Resslera či Johna Douglase. Dnešní BSU je stále součástí National Academy of FBI, slouží však pouze k účelům edukativním, výzkumným a konzultačním.⁴¹

Proces psychologického profilování se rozšířil i do dalších zemí. *Profily se nejen v USA, nýbrž i v Kanadě, Velké Británii, Německu atd. postupně staly regulérním a často užívaným kriminalistickým nástrojem, zejména v případech sériových vražd, žhářství, pumových útoků a dalších. V roce 1999 vznikla mezinárodní Akademie behaviorálního profilování (ABP), která sdružuje profilující i neprofilující experty různého zaměření a různých oborů.*⁴²

3. Jednotlivé delikty a profilování

Proces psychologického profilování nelze aplikovat na kterýkoliv spáchaný trestný čin. To znamená, že *nepředstavuje univerzálně použitelný postup.*⁴³ Je speciálním postupem a stejně tak k němu musíme i přistupovat. Aby při vyšetřování určitého trestného činu bylo možné využít psychologického profilování, je nutné, aby scéna deliktu obsahovala dostatek psychologických ukazatelů, které mohou posloužit jako východisko pro sestavení profilu hledaného pachatele. *Podmínkou aplikace této metody je bohatý výskyt stop, z nichž se dá usuzovat na způsob spáchání a na motivaci; čím více zvláštností má daný případ, tím bohatší je informační báze pro vytvoření profilu pachatele.*⁴⁴ Čím tedy existuje více informací a podkladového materiálu o vyšetřovaném trestném činu, tím vyšší jsou šance pro vytvoření takového psychologického profilu, který bude odpovídat skutečnosti. Důležitá je však i kvalita těchto informací, poněvadž ani sebevětší množství informací získaných z místa činu nemůže být podkladem pro

---

⁴⁰ <http://www.fbi.gov/about-us/cirg/investigations-and-operations-support/investigations-operations-support>

⁴¹ http://www.trutv.com/library/crime/criminal_mind/profiling/history_method/index.html

⁴² Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 77-78.

⁴³ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 26.

⁴⁴ Musil, J.; Konrád, Z.; Suchánek, J. *Kriminalistika*. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 60.

vytvoření kvalitního profilu pachatele, pokud ze scény deliktu nebude možné vyčíst takový druh informací, který bude mít vypovídající hodnotu o určitých vlastnostech pachatele. Shrňeme-li tedy tyto body, můžeme říci, že:

Psychologické profilování pachatele je možné využít za předpokladu následujících splněných podmínek:

- 1) typ trestného činu, který umožňuje psychologické profilování pachatele
- 2) dostatečná kvantita údajů pro vytvoření psychologického profilu pachatele
- 3) dostatečná kvalita údajů pro vytvoření psychologického profilu pachatele

Mezi trestné činy, které jsou vhodné pro psychologické profilování pachatele, řadíme především ty, jež se vyznačují osobitým způsobem spáchání trestného činu, z něhož lze usuzovat na jednotlivé vlastnosti pachatele. *Není-li čin dostatečně individualizovaný, nenabízí-li dostatek klíčů ke zvláštnostem pachatele, nelze zpravidla o pachateli sdělit nic konkrétnějšího, co by se dalo využít pro další postup vyšetřování.*⁴⁵ Profilovatelné jsou tak pouze ty trestné činy, *jejichž scéna vykazuje určitý zvláštní rukopis pachatele.*⁴⁶ Nezáleží tedy na druhu vyšetřovaného trestného činu. Profilování můžeme aplikovat na kterýkoli trestný čin tak dlouho, dokud bude scéna deliktu obsahovat požadované náležitosti. Psychologické profilování pachatele bylo původně vyvinuto pro vyšetřování sexuálního násilí a vražd, nyní se rejstřík trestných činů, jež umožňuje využití této metody, rozšířil (je tomu tak proto, že scéna deliktu a způsob spáchání těchto trestných činů většinou obsahuje informace důležité pro profilování).

Trestné činy vhodné pro profilování jsou:

- vraždy (a to sadistické, rituální, spojené s mutilací těla)
- znásilnění
- pohlavní zneužívání
- žhářství
- únosy spojené s vydíráním
- obscénní a výhružné dopisy a telefonáty

---

⁴⁵ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 26.

⁴⁶ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 386.

Mezi trestné činy, které naopak vhodné pro psychologické profilování pachatele nejsou, patří:

- běžné loupeže a krádeže
- zpronevěra, poškození věci a majetku
- vraždy na objednávku
- trestné činy páchané v rámci organizovaného zločinu
- trestné činy s vysoce viktimní obětí (drogově závislí)⁴⁷

Scéna deliktu hraje pro možnost využití psychologického profilování pachatele v rámci vyšetřování velkou roli. Je jí nejen místo, kde se určitý trestní čin stal, ale i všechna ta místa a předměty, jež mají s trestným činem nějakou souvislost, např.: místo nálezů mrtvol je jiné než místo, kde byla zabita; byl-li k převozu těla použit dopravní prostředek, je jím i tento; místo, kde jsou v bytě schovány vraždné nástroje atd. Scéna deliktu vyžaduje komplexní náhled. Její stav a povaha stop na ní zanechaných předurčuje, zda vůbec bude možné ke speciálnímu postupu forenzní psychologie, jímž je psychologické profilování pachatele, přistoupit. Z důvodu zachování scény deliktu dochází k jejímu zajištění. Předchází se tak jejímu poškození a znehodnocení stop. Byly-li by totiž stopy kontaminovány, údaje z nich vycházející by nemohly tvořit spolehlivý podklad pro vytvoření profilu hledaného pachatele. Povaha stop zanechaných na scéně deliktu musí být takového charakteru, aby vůbec možnost vytvoření obrazu neznámého pachatele přicházela v úvahu, tzn. scéna deliktu musí obsahovat takové individuální projevy osobnosti, z nichž lze dovozovat charakteristiky pachatele.

Jak bylo zmíněno výše, nepodařilo se prokázat, že by se pachatelé trestných činů zásadně lišili ve svých psychických charakteristikách od „běžných“ obyvatel, tj. od takových obyvatel, kteří se podřizují stanoveným společenským normám dodržovaným většinou společností a kteří se chovají konformně se zákonem. Vykazuje-li však scéna deliktu příznaky jisté psychické dysfunkce neznámého pachatele, představuje tato scéna pro profilující experty většinou bohatší zdroj informací, na základě kterých je následně sestaven profil pachatele. Obsahuje-li scéna deliktu známky psychických odchylek pachatele, je jak pro profilující odborníky, tak pro kriminalisty samé,

---

⁴⁷ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 381

jednodušší rozpoznat stejný „rukopis“ neznámého pachatele a přičíst tak např. 2 různé vraždy stejnému pachateli. Umožňuje též zaměřit vyšetřování konkrétnějším směrem, neboť se hledá osoba, která trpí určitou psychickou dysfunkcí, tj. dochází k zúžení budoucích podezřelých. Je-li tak scéna deliktu bez jakýchkoli zvláštností, nelze zpravidla vytvořit psychologický profil pachatele.

K profilování tedy nelze přistoupit za všech okolností a v rámci vyšetřování kteréhokoliv trestného činu. Psychologické profilování je speciální metodou, kterou aplikujeme jen v takových případech, které vytvoření psychologického profilu svou povahou dovolují (tj. vykazují zvláštní rukopis pachatele). Možnost vytvoření profilu je však jen jednou stránkou mince. Aby tento obraz neznámého pachatele byl využitelný v praxi, měl by obsahovat takové informace, které umožní vyšetřujícím kriminalistům zaměřit své pátrání určitým směrem. *Má-li mít psychologický profil praktický význam pro odhalení pachatele, měl by obsahovat takové charakteristiky, které se mohou výrazně projevit v jeho všedním životě, které jsou snadno pozorovatelné, specifické či nápadné*⁴⁸.

4. Jak se profil vytváří a jeho obsah

Vytvoření psychologického profilu můžeme rozdělit do 2 fází. *Důkladná analýza scény deliktu a dalších dostupných informací o činu vede za prvé k rekonstrukci průběhu činu a následně za druhé k vytvoření profilu neznámého pachatele.*⁴⁹ Při rekonstrukci trestného činu se zjišťuje sled chování pachatele a jeho oběti, při tvorbě vlastního profilu pak osobní charakteristiky pachatele přičitatelné dotyčnému pachateli na základě rekonstruovaného chování. První fáze (rekonstrukce trestného činu) zahrnuje proces, v rámci něhož profilující odborníci hledají odpovědi na otázky, jak se trestný čin stal a proč. Analyzují tedy vnější projevy pachatele, tj. jeho chování a dále jeho předpokládané vnitřní prožívání, především pak jeho motiv. Vlastní psychologický profil pak hledá odpověď na otázku, kdo trestný čin spáchal. Odborník v něm přiřazuje neznámému pachateli takové charakteristiky, které jsou odvoditelné z odpovědí na dvě předchozí otázky. Celý proces tak lze zjednodušit do 3 základních okruhů, v rámci nichž lze psychologické profilování pachatele vyjádřit základní formulí, která zní: JAK

⁴⁸ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. *Kriminalistika*. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 60

⁴⁹ Čírtková, L., Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 23.

+ PROCĚ = KDO.⁵⁰

Tato základní formule je nadále profilujícími odborníky z FBI konkretizována v sedmi následujících krocích:

1. krok – posouzení vlastního trestného činu, tj. analýza způsobu spáchání trestného činu a signatury pachatele. Rozlišujeme pachatele zaměřeného na čin (usiluje o usmrcení oběti, způsob usmrcení je rychlý) a pachatele zaměřeného na proces (usiluje o zraňování a trýznění oběti, způsob usmrcení je zpravidla brutální)
2. krok – posouzení zvláštnosti scény deliktu, např. nakládání s tělem (odhození, ukrytí a vystavení)
3. krok – analýza oběti, posuzuje se její rizikovost, vytváří se její detailní profil
4. krok – analýza vyšetřovacího spisu
5. krok – posouzení pitevního protokolu
6. krok – formulace profilu
7. krok – následné vyšetřovací verze, konzultace s vyšetřujícími orgány a vytvoření proaktivní strategie (viz. dále).⁵¹

Prvně se tedy profilující specialisté musí seznámit s daným případem. Jako podklad může profilujícím odborníkům sloužit vše, co má pro tyto osoby nějakou vypovídací hodnotu o charakteristikách hledaného pachatele. Jsou to především fotografie místa spáchání činu, místa nálezů oběti či jakéhokoli jiného místa, který s trestným činem nějakým způsobem souvisí; dále jsou to letecké fotografie těchto míst, a to z důvodu zasazení předmětného místa do širších souvislostí s bezprostředním okolím; videozáznamy daných míst; jejich nákresy spolu se zakreslenými vzdálenostmi; mapy, policejní protokoly o scéně deliktu; policejní protokoly obsahující výpovědi svědků, informace vztahující se ke scéně deliktu; pitevní protokoly, informace o oběti a mnoho dalších⁵².

Byl-li spáchán trestný čin, jenž zanechal oběť, jsou informace vztahující se k této oběti obzvláště důležité. Proto jedním z prvních počínů vyšetřujících je sestavení

---

⁵⁰ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 384.

⁵¹ Kaplan, M. Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní Akademie ČR. 2/2002*, s. 186-187.

⁵² Bourgoin, S. *Bestiální vrazi*. Plzeň: NAVA, 1994, s. 46.

kompletního profilu osoby oběti. Z informací o oběti lze totiž často usuzovat na vlastnosti samotného pachatele. Výstup tohoto zjišťování by měl obsahovat: detailní průběh osudného dne oběti, její identifikaci, fyzický popis, rodinný stav, místo bydliště, zaměstnání, úroveň vzdělání, životní styl, záliby, interakci s jinými lidmi (přátele a nepřátele, extrovert či introvert), trestní rejstřík atd. Je-li například malé a slabé postavy, nepředstavuje pro pachatele velké riziko. Stejně tak např. prostitutka představuje pro pachatele menší riziko než matka v domácnosti.

Jakmile se profilující odborník seznámí se všemi dostupnými informacemi o případu, začne je vyhodnocovat. Dává odpovědi na otázky typu: zda se jedná o první zločin dané osoby, zda ho spáchala sama či s někým, jaký mohl být motiv, jak velkou míru rizika podstoupil vrah a jak velkou míru rizika podstoupila jeho oběť, co vypovídá o pachateli čas či místo spáchání atd.⁵³

Z informací získaných o trestném činu se tedy rekonstruuje nejen chování pachatele, ale usuzuje se z nich i na jeho vnitřní prožívání. *Ze způsobu, jakým byl čin proveden, lze usuzovat na určité pohnutky, které vytvářely motivační pozadí kriminálního jednání.*⁵⁴ Motivem pachatelů nevztahových deliktů jsou dle odborníků FBI především *agresivní, sadistické fantazie spřádané v mysli pachatele dlouho před tím, než se dopustí prvního kriminálního činu.*⁵⁵

Výsledek tohoto procesu, tedy psychologický profil neznámého pachatele, by měl obsahovat nejen psychologické vlastnosti pachatele (přestože jeho název tak naznačuje), ale též vlastnosti biologické a sociální. Samotný obsah psychologického profilu je však samozřejmě v každém jednotlivém případě variabilní, a to v závislosti na množství dostupných dat, z nichž se vyvozují určité charakteristiky hledaného pachatele a které slouží poríflujícími odborníkům jako výchozí informační báze. Profil neznámého pachatele by měl obsahovat:

- 1) pravděpodobné pohlaví pachatele
- 2) jeho přibližný věk
- 3) rodinný stav
- 4) úroveň vzdělání a předpokládanou úroveň inteligence

---

⁵³ Bourgoin, S. *Bestiální vrazi*. Plzeň: NAVA, 1994, s. 47.

⁵⁴ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 385.

⁵⁵ Čírtková, L. *Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze*. In *Kriminalistika*. 2/1995, s. 113.

- 5) profesi
- 6) stupeň sexuální zralosti
- 7) kriminální minulost
- 8) bydliště, přibližně ve vztahu k místu činu
- 9) pravděpodobnou reakci na vyšetřování
- 10) pravděpodobnost opakování deliktu⁵⁶

Jak již bylo zmíněno výše, nejužitečnější psychologický profil je ten, který hovoří jazykem vyšetřovatele. *Vlastní profil musí obsahovat ta data, pomocí nichž může kriminalista pachatele přímo, tj. bez speciálních psychologických a psychiatrických znalostí a dovedností, identifikovat.*⁵⁷ Profil obsahující charakteristiky, které jsou běžně zaznamatelné vnějším pozorovatelem, je způsobilější přivodit dopadení pachatele, než profil, který takové charakteristiky neobsahuje.

5. Využití psychologického profilování pachatele v trestním řízení ČR

Forenzní psychologie obecně představuje jednu z disciplín, jíž využívají policejní orgány, státní zástupci a soudy v rámci celého trestního řízení, tj. jak v rámci prvního stádia trestního řízení, tj. přípravného řízení, tak v následné fázi řízení před soudem. Je však pouze pomocnou vědní disciplínou, která v rámci vyšetřování a následného dokazování trestného činu před soudem napomáhá orgánům činným v trestním řízení v jejich postupu tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona potrestáni. Forenzní psychologie tedy *nenahrazuje kriminalistickou techniku, taktiku ani metodiku*,⁵⁸ forenzní psychologie tuto kriminalistickou techniku, taktiku a metodiku pouze obohacuje o poznatky svého oboru a tím poskytuje orgánům činným v trestním řízení nový úhel pohledu. Při objasňování a vyšetřování trestných činů přichází v úvahu využití služeb této vědy především v případech důkazní nouze či nejednoznačnosti, a to většinou u zvláště závažných trestných činů.

---

⁵⁶ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 16.

⁵⁷ Kaplan, M. Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní Akademie ČR. 2/2002*, s. 184.

⁵⁸ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 285.

Na základě domácích zkušeností lze obecně konstatovat, že forenzně psychologické služby vyhledávají kriminalisté především:

- 1) v následné fázi vyšetřování
- 2) ve zvláště závažných případech s neznámým pachatelem (např. brutální násilný zločin, vydírající či vyhrožující neznámý pachatel)
- 3) u sériových zločinů se stále neznámým pachatelem
- 4) při absenci využitelných stop, při momentální nevyužitelnosti získaných stop a vůbec v situacích důkazní nouze pro upřesnění vyšetřovacích verzí či k přípravě výsledku s podeziranou osobou
- 5) v situaci, kdy se zdá, že pouze výslech a na jeho základě získaná výpověď může rozhýbat vyšetřování, které mezitím uvízlo na mrtvém bodě
- 6) na základě pokynů státního zástupce, který vyžaduje odborné stanovisko ke konkrétní položené otázce (např. mechanismy dopadu pachatelova konání na oběť).⁵⁹

Tuto psychologickou pomoc kriminalistické a právní praxi pak můžeme rozdělit do tří forem, a to s přihlédnutím k právnímu hledisku, na:

- a) soudně znaleckou psychologickou činnost
  - výslovně upravená trestním řádem a zákonem o znalcích a tlumočnících. Trestní řád výjimečně upravuje, kdy znalec být přibrán musí, v jiných případech je jeho přibrání fakultativní. Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem. Též je pro něj právním předpisem stanoven obsah a formální náležitosti. Zpracovatelem znaleckého posudku mohou být pouze osoby zapsané do seznamu znalců či znalci, jenž byli přibráni ad hoc a složili slib, dále pak výjimečně státní orgán, vědecký ústav, vysoká škola či instituce specializovaná na znaleckou činnost. Znalce lze přibrat jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. Při podání svého odborného posudku pak znalec vychází z vyšetřování konkrétní osoby.
- b) konzultační činnost psychologů při vyšetřování
  - není výslovně upravena žádným zákonem. Může mít však podobu odborného vyjádření, o kterém se zmiňuje trestní řád v ustanovení § 105.

---

⁵⁹ Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. In *Kriminalistika*.1/2007, s. 29.

Ani ten však tuto otázku dále neupravuje a jeho obsah či formální náležitosti nejsou zákonem stanoveny. Nejvíce je využívána v rámci přípravného řízení na základě vyžádání orgánu činného v trestním řízení. Psycholog vychází jak z konkrétní osoby, tak z kriminálního činu, a to i pouze z jednoho z nich.

c) speciální psychologické postupy

- tato forma psychologické pomoci využívá zvláštní psychologické postupy a metody, jež nejsou běžně užívané orgány činnými v trestním řízení. Využívá nejen poznatků z psychologie, ale též z kriminalistiky, kriminologie, lingvistiky, fyziologie a dalších. Zákonem tato forma pomoci výslovně upravená není a zákon se o ní konkrétně ani nezmiňuje. Při svém zkoumání může vycházet jak z konkrétní osoby, tak z kriminálního činu.⁶⁰

Psychologické profilování pachatele řadíme k třetí formě psychologické pomoci, tj. mezi speciální psychologické postupy, a to vedle polygrafu, videografie, psychologického rozboru ručního písma, forenzní analýzy obsahu textu, vyšetřovací hypnózy a dalších.⁶¹ Ze zařazení psychologického profilování, jež je důsledkem promítnutí našeho právního řádu, je zřejmé, že v rámci objasňování a vyšetřování trestných činů, má pouze doplňkový charakter. V podmínkách České republiky se tato speciální metoda využívá pouze velmi málo v porovnání s počtem všech u nás spáchaných trestných činů vhodných k profilování. Česká republika nemá žádné specializované centrum, jež by se soustředilo pouze na tuto psychologickou disciplínu a jež by vzdělávalo v daném oboru své členy a rozvíjelo jejich schopnosti a dovednosti. Proto se orgány činné v trestním řízení obracejí v případě potřeby vytvoření psychologického profilu pachatele na jednotlivé osoby- specialisty, které se této tematice alespoň okrajově věnují. Neexistence takového centra je však pochopitelná, neboť v podmínkách České republiky by tato specializovaná jednotka vzhledem k nízkému počtu trestných činů vhodných pro profilování neměla uplatnění.

Dojde-li však orgán činný v trestním řízení k závěru, že vytvoření psychologického profilu pachatele by mohlo přispět k upřesnění určité vyšetřovací verze či k nasměrování vyšetřovacích postupů, umožňuje mu ustanovení § 158 trestního řádu tuto metodu využít. Ustanovení § 158 sice neodkazuje přímo na psychologický profil

⁶⁰ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 286 – 296 a Jelínek, J a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, s. 374 - 385.

⁶¹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 296.

pachatele, v odstavci 1) však odkazuje obecně na všechna potřebná šetření a opatření, které mimo jiné směřují ke zjištění pachatele trestného činu, tzn. i na psychologické profilování pachatele.

Jak již bylo řečeno, psychologický profil pachatele je portrét neznámé osoby. Tato metoda tak přichází v úvahu v prvním stádiu trestního řízení, tj. v předsoudním stádiu trestního řízení, neboť si nelze představit trestní soudní řízení bez obžalované osoby. Stádium přípravného řízení dále rozdělujeme na:

1) Postup před zahájením trestního stíhání

-v tomto úseku přípravného řízení policejní orgán prověřuje skutečnosti, jež nasvědčují spáchání trestného činu a jež směřují ke zjištění jeho pachatele, a to na podkladě vlastních poznatků, trestních oznámení a podnětů jiných osob.

2) Vyšetřování

-v tomto úseku přípravného řízení policejní orgán vyhledává důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých po posouzení případu, včetně osoby pachatele a následku trestného činu. Zde se již tedy vyhledávají důkazy svědčící ve prospěch i v neprospěch konkrétního obviněného, a to pro určitý skutek, jež naplňuje znaky určitého trestného činu.⁶²

Ze shora popsaného je tedy zřejmé, že psychologický profil pachatele se uplatní především v prvním úseku přípravného řízení. Tento úsek je vymezen od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení či provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů do zahájení trestního stíhání či vyřízení věci jiným způsobem (postoupení věci jinému orgánu, odložení věci...). Trestní stíhání je následně vedeno již proti konkrétní osobě a tento úsek přípravného řízení začíná sdělením obvinění podezřelému, a to formou usnesení o zahájení trestního stíhání. Obviněný se stává tímto okamžikem osobou obviněnou.

Shora naznačené rozdělení přípravného řízení do dvou úseků se však týká pouze standardního a rozšířeného⁶³ přípravného řízení. V případě zkráceného přípravného řízení se metoda psychologické profilování pachatele nevyužívá. Primárním účelem

---

⁶² Jelínek, J a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, s. 429.

⁶³ Rozšířené přípravné řízení se koná v případech, kdy je o trestném činu příslušný rozhodovat v prvním stupni krajský soud.

profilu je zaměřit vyšetřování na základě profilu takovým směrem, aby byl odhalen a dopaden pachatel trestného činu. V případě zkráceného přípravného řízení je pachatel trestného činu znám již od počátku a v takových případech se spíše využívá konzultací či znalecké činnosti.

Shrneme-li tedy tyto poznatky dohromady, lze uzavřít, že psychologický profil pachatele se využívá primárně v prvním úseku standardního či rozšířeného prvního stádia trestního řízení, a to na základě ustanovení § 158 odst. 1 (všechna potřebná šetření a opatření) a odst. 3 písm. b) trestního řádu, který mimo jiné zmiňuje oprávnění policejních orgánů vyžadovat v rámci objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících spáchání trestného činu odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení třeba, též znalecké posudky. Oprávnění policejních orgánů vyžádat si psychologický profil pachatele můžeme tedy spojovat tímto ustanovení trestního řádu.

Jakmile je psychologický profil sestaven, může být policejním orgánem využit též proaktivním způsobem. *Pod proaktivním využitím se rozumí situace, kdy sestavený profil je použit pro navázání kontaktu s neznámým pachatelem, zpravidla prostřednictvím sdělovacích prostředků. Profilující psycholog a vyšetřovací tým společně připraví k publikování určité informace (sdělení), jejichž smyslem je přimět unikajícího pachatele k aktivitě, která by neměla kriminální povahu, a přitom by umožnila jeho dopadení a usvědčení.*⁶⁴ Cílem je tedy přimět pachatele, aby udělal určitý krok. Takovou proaktivní strategií může být např. vyškolení členů rodiny či jiných osob v komunikaci s vrahem či únoscem v případě obtěžujících telefonátů.

Psychologický profil pachatele je však využitelný i v dalším úseku prvního stádia trestního řízení, tj. v úseku od zahájení trestního stíhání. V této fázi se vede vyšetřování již proti konkrétní osobě, neboť policejní orgán zahájí trestní stíhání, jakmile nasvědčují prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba. Fakt, že v této fázi řízení vystupuje již osoba obviněná, však nezaručuje, že tato obviněná osoba je skutečně pachatelem vyšetřovaného trestného činu. *Závěr, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán konkrétní trestný čin a odůvodňují dostatečně závěr, že je spáchán určitou osobou, není konečný, postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti podobného*

---

⁶⁴ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, s. 387.

*závěru.*⁶⁵ Tudíž je velice dobře možné, že obviněný pachatelem trestného činu není. V tomto stádiu může tedy psychologický profil pachatele sloužit jako určitá prověrka toho, zda policejní orgán obvinil správnou osobu. Může též sloužit jako vodítko k zaměření vyšetřování určitým směrem a pro vyhledávání důkazů.

Psychologický profil tedy může být využit i v případě, kdy pachatel trestného činu již známý je. *Profil může zahrnovat rovněž praktická doporučení ohledně dotazování, vedení výslechu, zatčení apod.*⁶⁶ Též může být na jeho podkladě rozhodnuto o vytvoření znaleckého posudku obviněného. *S profilem se obvykle pracuje i v momentu, kdy je pachatel dopaden. Ověřuje se jeho validita, tzn. že se zjišťuje, do jaké míry odpovídal vyhotovený profil skutečnému pachateli.*⁶⁷

Z logiky věci vyplývá, že v řízení před soudem psychologické profilování pachatele jako pomocná metoda k dopadení neznámého pachatele nemá již své místo. Psychologické profilování spojujeme proto s prvním stádiem trestního řízení, ve vlastním slova smyslu pak primárně s úsekem prověřování.

---

⁶⁵ Jelínek, J a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, s. 451.

⁶⁶ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 23.

⁶⁷ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 23.

II. PŘÍSTUPY, METODY A TYPOLOGIE V PSYCHOLOGICKÉM PROFILOVÁNÍ PACHATELE

Psychologické profilování pachatele jako speciální psychologický postup forenzní psychologie nemá jednotnou metodiku. Neexistuje teorie, která by byla všeobecně platná a závazná. Tato speciální disciplína nemá pevné mantinely, a proto bývá někdy jako věda kritizována. Výhodiskem pro vytvoření psychologického profilu neznámého pachatele může být vše, co je schopné potenciálně přivodit úspěch. *Profilovač sahá po různých koncepcích, teoriích i modelech lidského chování a prožívání s nadějí, že „pasují“ na právě řešený případ.*⁶⁸ Na druhou stranu však nelze říci, že by profilující odborníci podléhali pouze své intuici a libovůli. Profilování *nemá sice šablony, ale má pravidla.*⁶⁹ Tento mladý a stále se vyvíjející obor je tedy tak trochu obojí, a jedno se bez druhého neobejde. Psychologické profilování není exaktní vědou, není však ani magickým věštěním. Dobrý profilovač potřebuje jak odborné znalosti, vědomosti a exaktní postupy, tak dobrou intuici a selský rozum. Psychologické profilování pachatele stojí tedy na pomezí. A právě tato jeho nevyhraněnost je předmětem kritiky mnohých soudobých psychologů.

1. Odlišné přístupy k psychologickému profilování pachatele

Jeden ze dvou základních přístupů k psychologickému profilování pachatele představuje přístup FBI, který můžeme vnímat jako přístup vzniklý z praxe orgánů činných v trestním řízení. Vznikl na základě studií pachatelů trestných činů, jejich obětí, scén deliktů a především zkušeností v poli operujících policistů. Je postaven na teorii, že chování člověka odráží jeho osobnost, kterážto je seznatelná ze stop zanechaných na místě trestného činu. Tento přístup je tak přístupem založeným na investigativní zkušenosti orgánů činných v trestním řízení. FBI využívá v psychologickém profilování pachatele především deduktivní metody (viz. dále), jež *stojí na schopnostech psychologa, který se ve svém profilu nejvíce soustředí na motivaci činu. Zastánci této techniky publikují články a definují různé typologie pachatelů, avšak často bez určení metodologického zázemí, a soustředí se často na aspekty vlivu fantazie a motivace*

⁶⁸ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2009, s. 381

⁶⁹ Čírtková, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. In *Kriminalistika*, 1/2007, s. 29

pachatele (Turvey, 1996). Tento druh profilování je založen na obecných pravidlech chování pachatele vytvořených za léta praxe odborníka.⁷⁰ Závěry o přisuzovaných charakteristikách pachatelů jednotlivých trestných činů byly tedy vyvinuty v policejních kruzích, a ne v kruzích vědeckých.

Proti tomuto přístupu se staví profesor psychologie na Liverpoolské univerzitě ve Velké Británii David Canter a výzkumníci z Liverpool Centre for Investigative Psychology, které Canter řídí. Tito zastávají naopak nutnost přístupu vědeckého, tj. empiricky ověřeného. Ústředním pojmem tohoto přístupu je termín „investigativní psychologie,“ jež jako první použil právě David Canter v roce 1990 a který nyní označuje sub-disciplínu forenzní a kriminální psychologie. Canter věří, že jakékoliv příspěvek orgánům činným v trestním řízení ze strany psychologů, by mělo mít empirické, systematické a vědecké kořeny.⁷¹ *Cílem investigativní psychologie je vytvořit vědeckou disciplínu, která bude vytvářet teorie, jež budou sloužit pro policejní vyšetřování.⁷²* Investigativní psychologie tak představuje novou oblast aplikované psychologie. Ačkoliv původně vznikla jako protipól přístupu FBI k psychologickému profilování pachatele, dnes tento rámec dalece překračuje. Předmětem jejího zájmu jsou tak v současnosti 3 oblasti:

1) Investigativní závěry („psychologické profilování pachatele“)

- investigativní psychologové zkoumají styly a vzorce kriminálního jednání pachatelů u všech typů trestných činů, od zhářství k sériovému zabíjení, únosům či terorismu, vymezující vztah mezi tímto kriminálním jednáním a charakteristikami pachatele; tento proces zahrnuje též geografické profilování.

2) Investigativní proces

- investigativní psychologové studují rozhodovací procesy detektivů a užívané investigativní strategie. Vyvíjejí postupy pro výslechy podezřelých osob a prognózuji stupeň násilí.

---

⁷⁰ Polišenská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. In *Kriminalistka*, 4/2008, s. 287

⁷¹ <http://www.forenspsych.co.uk/Background.html>

⁷² Polišenská, V. A. Profilování pachatelů trestných činů. In *Kriminalistka*, 4/2008, s. 288

3) Investigativní a právní materiály

- Investigativní psychologové prověřují materiály užívané během vyšetřování a předkládané soudu za účelem odhalení podvodu a rozpoznání krivých obvinění či nepravdivých doznání, vyhodnocují svědectví očitých svědků či zpochybňují autorství pomocí forenzní psycholingvistiky.⁷³

Z výše popsaného je zřejmé, že směr investigativní psychologie podrobuje důkladnému zkoumání nejen trestné činy vhodné k psychologickému profilování, ale i trestné činy pro takové profilování nevhodné, ba dokonce se angažuje i v jiných oblastech trestního práva procesního. Konstituuje tak alternativní linii psychologického profilování k léta používané linii psychologického profilování FBI. Tradičně využívaný způsob FBI je ve vědeckých kruzích podrobován kritice a její metody jsou testovány četným počtem studií. Mezi oběma přístupy panuje napětí, jen budoucnost nám ukáže, zda přístup FBI k psychologickému profilování pachatele své pozice obhájí.

2. Deduktivní vs. induktivní metoda psychologického profilování pachatele

Induktivní⁷⁴ metoda psychologického profilování pachatele je obecně užívanou metodou. Profil hledaného pachatele v takovém případě čerpá z poznatků, jež byly získány z výzkumů a studií již dopadených pachatelů. Vychází se ze statistických analýz, které znázorňují charakteristiky (psychologické, sociální a biologické), jež jsou vlastní společně více pachatelům konkrétních trestných činů. Východiskem této metody je tedy určitý pozorovaný vzorek osob (pachatelů trestných činů). Výsledkem takového pozorování je pak sesbírání dat, která jsou následně generalizována a přisuzována neznámým hledaným pachatelům shodných či podobných trestných činů. Pro ukázkou lze uvést následující příklad: 80% známých sériových vrahů, jež napadají studentky vysokých škol na parkovištích, jsou bílí muži ve věku 25-30 let, žijí se svou matkou a řídí automobil Brouk značky Volkswagen. Budeme-li se snažit vytvořit psychologický profil pachatele, který napadl tři vysokoškolské studentky za tří odlišných příležitostí na

⁷³ <http://www.forenspsych.co.uk/index.html>

⁷⁴ indukce: myšlenkový postup umožňující z pozorování jednotlivých faktů vyvodit existenci obecných zákonitostí. Závěr vyvozený indukci nemá jednoznačnou hodnotu pravdivostní, platí pouze s určitou pravděpodobností, která závisí především na rozsahu pozorování. *Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 347.

parkovišti, bude jeho profil vytvořený za pomoci induktivní metody obsahovat, že neznámým pachatelem je bílý muž ve věku 25-30 let, žije se svou matkou a řídící automobil Brouk značky Volkswagen.⁷⁵

Údaje tvořící statistky, na základě kterých se psychologický profil pachatele za použití induktivní metody vytváří, jsou sbírány třemi možnými způsoby:

- **Formální a neformální studie** dopadených pachatelů trestných činů
  - rozhovory s těmito pachateli, a to klinické i ne - klinické, na základě kterých jsou tyto studie prováděny
- **Zkušenosti z praxe**
  - neoficiální údaje
- **Veřejné zdroje**
  - zahrnují i média⁷⁶

Tato metoda profilování neklade na profilovače žádné vysoké nároky. Dalo by se s nadsázkou říci, že při znalosti údajů vzešlých ze statistických analýz známých pachatelů sloužících jako podklad pro vytvoření profilu neznámého pachatele, by takový profil uměl vytvořit každý průměrně inteligentní člověk. Tento přístup totiž nepožaduje žádné specializované forenzní vzdělání.

Deduktivní⁷⁷ metoda psychologického profilování je méně často aplikovanou metodou než metoda induktivní. Psychologický profil pachatele se v tomto případě opírá o samotný vyšetřovaný trestný čin, tj. je vytvořen na základě pečlivého zkoumání a analyzování stop zanechaných na místě vyšetřovaného trestného činu a na oběti tohoto trestného činu. *Deduktivní metoda opírá své závěry o konkrétním pachateli o premisy odvozené přímo z fyzických důkazů shromážděných vyšetřováním*⁷⁸. Místo statistických analýz profilující odborník zkoumá scénu deliktu, nálezy soudních lékařů a toxikologů, vyšetřovací zprávu, výpovědi svědků, údaje o oběti atd. Důležitá je v tomto případě rekonstrukce trestného činu, neboť prozrazuje vzorce chování neznámého pachatele, na

---

⁷⁵ <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

⁷⁶ <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

⁷⁷ dedukce: odvození tvrzení (důsledku) z jednoho nebo několika jiných tvrzení (premis) pomocí odvozovacích pravidel. Toto odvození je u dedukce jisté, nikoliv jen pravděpodobné. Důsledek je implicitně obsažen v premisách, explicitně se získá aplikací metod logické analýzy. *Všeobecná encyklopedie*. Praha: Diderot, 1999, s. 197.

⁷⁸ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 89.

základě kterých profilující odborníci dokáží stanovit pachatelovi konkrétní charakteristiky, a to psychické, fyzické, biologické i sociální, jeho emoce a motivaci. Postup při utváření profilu v případě deduktivního profilování *je více vázán na proces a techniky kriminálního vyšetřování.*⁷⁹

Podstatnými údaji pro vytvoření psychologického profilu pachatele při použití deduktivní metody jsou následující:

- **Forenzní důkazy**
  - před započítím sestavování psychologického profilu pachatele musí být provedena úplná forenzní analýza, aby byla zajištěna integrita chování a charakteristik scény deliktu, jež mají být analyzovány. Profilující odborník si nesmí nic domýšlet.
- **Charakteristiky scény deliktu**
  - tyto charakteristiky jsou odvozeny ze všech forenzních zpráv, forenzních analýz a forenzních dokumentů, jež poskytují informace o povaze interakce mezi obětí, pachatelem trestného činu a místem trestného činu během konkrétního trestného činu. V případech související série několika trestných činů, jakou je sériové znásilnění či sériové vraždy, jsou charakteristiky scény deliktu určeny jednotlivě a analyzovány tak, jak se vyvíjejí v průběhu doby. Z charakteristik zachycených na scéně deliktu lze, ať už v případě jednoho trestného činu či série trestných činů, usuzovat na pachatelův motiv, modus operandi a signaturu.
- **Viktimologie**
  - důkladné studování a analyzování charakteristik oběti. Charakteristiky vybrané oběti mohou poukazovat na charakteristiky samotného pachatele. Na základě těchto charakteristik lze v určitých případech usuzovat na motiv, modus operandi či signaturu pachatele. U deduktivního profilování je téměř stejný čas věnován profilu oběti jako profilu pachatele.⁸⁰

Tato metoda profilování klade na osoby tvořící psychologický profil pachatele na rozdíl od induktivní metody vysoké nároky. Profilovači by měli být vzděláni nejen

---

⁷⁹ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 89.

⁸⁰ <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

v psychologii či psychiatrii, ale též by měli rozumět oboru kriminalistiky a kriminologie. Při aplikování této metody však nezáleží pouze na odborných znalostech profilovače, významnou složku zde hrají i jeho schopnosti, tj. např. schopnost rozpoznat vzory chování v pachatelově trestném činu a na jejich základě následně vysuzovat pachatelovy charakteristiky.

Oba způsoby psychologického profilování, tj. jak induktivní, tak deduktivní, mají své výhody a nevýhody. Jsou to především tyto:

Výhody:

INDUKTIVNÍ	DEDUKTIVNÍ
<p>1) jednoduchost</p> <ul style="list-style-type: none"> - neklade na profilovače vysoké nároky ve vzdělání. Psychologický profil pachatele tak dokáže vytvořit širší okruh osob. 	<p>1) individualizace</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaměřuje se přímo na spáchaný trestný čin, analyzuje ho. Výsledkem této pečlivé analýzy jsou poznatky o individuálním pachateli vyšetřovaného trestného činu.
<p>2) rychlost</p> <ul style="list-style-type: none"> - psychologický profil je sestaven na základě statistické a/či komparativní analýzy, jenž není časově náročná. 	<p>2) přesnost</p> <ul style="list-style-type: none"> - vzhledem k nárokům kladeným na vzdělání a zkušenosti profilujících odborníků, jsou výsledné charakteristiky přesnější.
<p>3) konkrétnost</p> <ul style="list-style-type: none"> - informace o pravděpodobném pachateli jsou více konkrétní. 	<p>3) logika</p> <ul style="list-style-type: none"> - výsledkem jsou logické závěry myšlenkových procesů, které jsou spíše schopné odvrátit možnost, že vyšetřování bude svedeno nesprávným směrem.
	<p>4) souvislost</p> <ul style="list-style-type: none"> - v případě sériového trestného činu či několika trestných činů téhož pachatele je chování pachatele zkoumáno v průběhu doby. Tato metoda dovoluje vnímat

---

souvislosti a tak lépe porozumět podstatě neznámého pachatele.⁸¹

Nevýhody:

INDUKTIVNÍ	DEDUKTIVNÍ
<p>1) průměr</p> <p>- metoda staví na klinické zkušenosti a/či kriminologických poznacích o pachatelích obdobných trestných činů. Výsledná charakteristika je jejich průměrem. Psychologický profil není tak profilem individuálního pachatele vyšetřovaného trestného činu, je profilem průměrného pachatele stejného typu deliktu jako vyšetřovaného.</p>	<p>1) kvalifikace profilujícího odborníka</p> <p>- klade vysoké nároky na osobu profilujícího odborníka. Vyžaduje dobré znalosti kriminalistiky a řady forezních disciplín. Poměrně úzký okruh osob je tak kvalifikovaný k vytvoření psychologického profilu pachatele.</p>
<p>2) omezenost</p> <p>- předmětem zkoumání je jen omezený vzorek pachatelů, tj. dopadených pachatelů. Statistiky nezahrnují charakteristiky všech pachatelů určitého typu trestného činu. Poznatky získané na základě analýzy neuzavřeného vzorku předmětu zkoumání tak mají pouze pravděpodobnostní vypovídací hodnotu.</p>	<p>2) časová náročnost</p> <p>- vytvoření psychologického profilu pachatele podléhá podrobnému zkoumání a analyzování konkrétního trestného činu. Na základě výsledků této analýzy je následně myšlenkovými procesy usuzováno na jednotlivé charakteristiky neznámého pachatele. Tento postup vyžaduje delší časovou zainteresovanost.</p>
<p>3) nepřesnosti</p> <p>- zevšeobecnění charakteristik pachatelů určitého typu deliktů je způsobilé být důvodem vzniku řady nepřesností, které mohou nasměrovat vyšetřování špatným</p>	<p>3) emocionální náročnost</p> <p>- během důkladné analýzy spáchaného deliktu se profilující odborník dostává do kontaktu s řadou emocionálně náročných situací, které se v případě dlouho</p>

---

⁸¹ <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

směrem. Tyto nepřesnosti mohou být i trvajících vyšetřování mohou negativně
důvodem postihu nevinných osob. projevit na psychice profilujícího
oborníka.⁸²

Metody staví na těchto hypotézách:

INDUKTIVNÍ:

- 1) malé skupiny známých pachatelů páchající stejný typ deliktů jako neznámí pachatelé často sdílejí individuální charakteristiky, jež mohou být přesně zevšeobecněny a aplikovány na podobného neznámého pachatele.
- 2) Pachatelé trestných činů spáchaných v minulosti sdílejí s pachateli soudobými stejnou či podobnou kulturu, jsou ovlivňováni minimálně stejnými podmínkami životního prostředí a sdílejí stejné obecné a někdy i konkrétní motivační zaměření.
- 3) Individuální lidské chování a vlastnosti mohou být zevšeobecněny a poté předvídaný na základě statistických analýz vlastností a chování získaných z malých výchozích vzorků
- 4) Chování a motivace se v průběhu času u konkrétního jedince nemění, jsou stálými a předvídatelnými vlastnostmi.

DEDUKTIVNÍ:

- 1) Žádný pachatel nejedná bez motivace
- 2) Každý trestný čin by měl být vyšetřován způsobem, jenž předpokládá jedinečné chování a motivační založení pachatele. S přihlédnutím k podstatě lidského chování, žádné dva případy nejsou stejné.
- 3) Někteří pachatelé mají jedinečný motiv a /či chování, které by mělo být individualizováno od motivu a / či chování ostatních pachatelů podobných trestných činů.

---

⁸² <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

- 4) Lidské chování se vyvíjí jedinečně v průběhu času jako důsledek životních podmínek a biologických faktorů.
- 5) Kriminální modus operandi se může vyvinout v průběhu času a v důsledku opakovaného páčání trestné činnosti.
- 6) Jeden pachatel je schopen mít více motivů pro páčání vícenásobných trestných činů, či dokonce v případě spáčání jediného trestného činu.
- 7) Statistické zevšeobecňování a pokusné teorizování může být sice v některých případech nápomocné, jeho neuzavřenost a nedokonalost však může ve svém důsledku vést ke svedení vyšetřování nesprávným směrem a dokonce být i důvodem lenosti policejních orgánů v rámci vyšetřování. Věříme-li, že všechny odpovědi jsou přímo dány výsledky analýz, nejen že můžeme sbírat pouze ty důkazy, které jsou s těmito odpověďmi v souladu, můžeme dokonce dojít k závěru, že další vyšetřování již není třeba.⁸³

Ani jedna metoda není ideální, výhody a nevýhody jsou zastoupeny jak u metody induktivního profilování, tak u metody deduktivního profilování. Osobně se však domnívám, že metoda deduktivního profilování je schopna poskytnout orgánům činným v trestním řízení konajícím prověřování a vyšetřování trestného činu informace s vyšší vypovídací hodnotou. Delší doba sestavování psychologického profilu pachatele a větší náročnost je dle mého mínění adekvátní cenou za psychologický profil pachatele, který je s to nasměrovat vyšetřování správným směrem a který je méně náchylný ke svedení vyšetřování na nesprávnou stopu. Deduktivní způsob profilování bychom mohli vyjádřit větou: pomalu, ale jistě. Jelikož jsme si však výše vysvětlili, že každý profil, tedy induktivní i deduktivní, má pouze pravděpodobnostní vypovídací hodnotu, je nutné tuto větu upravit na: pomalu, ale s větší pravděpodobností. Slabé místo této metody může být spatřováno v tom, že výsledek závisí přímo na schopnostech, znalostech a zkušenostech celého vyšetřovacího týmu, nejen profilujícího odborníka.

Nejefektivnějším způsobem tak může být kombinace obou metod. Při využití obou přístupů k profilování, může vyšetřující osoba eliminovat nevýhody obou metod a těžit naopak z jejich výhod. *V praxi často dochází ke kombinaci obou přístupů.*⁸⁴

---

⁸³ <http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

⁸⁴ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 89.

3. VICLAS – Violent Crime Linkage Analysis System a VICAP – Violent Criminal Apprehension Program

V dnešní moderní technické době je téměř nemyslitelné, aby počítače a jejich programy nebyly součástí každodenního života. Oblast psychologického profilování pachatele není žádnou výjimkou. *Ke zvýšení efektivnosti profilů vznikají databáze známých pachatelů, které - kromě toho, že umožňují spojovat, resp. přiřpat různé činy jednomu pachateli na základě jeho „podpisu“ - poskytují též velké množství informací o vazbách mezi různými způsoby provedení, zvláštnostmi místa činu a osobností pachatele.*⁸⁵ Takové databáze jsou dnes vytvářeny a vedeny právě v počítačové podobě. Existuje celá řada databází lišících se např. státem vzniku či teritoriem, v němž jsou tyto databáze používány či vlastnostmi daného programu.

Mezi nejznámější, užívané na úrovni národní a i nadnárodní, patří kanadský program ViCLAS či americký program VICAP. Oba tyto programy byly vytvořeny za účelem usnadnění kriminálního vyšetřování zvláště závažných trestných činů. Trestný čin je vyšetřován tím policejním oddělením, v jehož obvodu působnosti byl spáchán. Jelikož pachatelé trestných činů mohou páchat a páchají trestnou činnost na různých místech, tj. v různých takových obvodech působnosti policejních oddělení, vyšetřující policisté by bez takové databáze v případě sériových pachatelů trestných činů vedli izolované vyšetřování jednotlivých skutků spáchaných tímž pachatelem na různých místech daného státu. Cílem je tak vlastně umožnit vyšetřujícím policistům jednotlivých policejních oddělení možnost vzájemné spolupráce. Výhody takové spolupráce jsou patrné na první pohled, neboť společné vyšetřování více skutků jednoho pachatele nám poskytne více materiálu pro vytvoření věrnějšího obrazu pachatele a tím k jeho snadnějšímu dopadení.⁸⁶

Program VICAP (Violent Criminal Apprehension Program) byl vytvořen na základě rozhodnutí ministerstva spravedlnosti v roce 1985, a to z podnětu policejního detektiva Pierce Brookse, který se stal následně jeho prvním ředitelem.⁸⁷ Jeho spuštěním a provozováním byla pověřena FBI ze své základny v Quanticu ve Virginii.

---

⁸⁵ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 91.

⁸⁶ <http://www.fbi.gov/about-us/cirg/investigations-and-operations-support/investigations-operations-support>

⁸⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Violent_Criminal_Apprehension_Program

Dnes je tento program součástí centra pro analýzu násilných trestných činů (NCAVC – National Centre for the Analysis of Violent Crime), jenž je součástí struktury FBI. NCAVC se skládá ze čtyř jednotek, jednou z nich je právě VICAP. V rámci této jednotky NCAVC *eviduje a statisticky zpracovává profilované případy. V současnosti disponuje rozsáhlou databází objasněných i neobjasněných nejtěžších zločinů, které jsou konzultovány a podrobovány profilování.*⁸⁸Předmětem zájmu jednotky VICAP jsou:

- vraždy a pokusy o ně - a to jak vyřešené, tak nevyřešené;
- pohřešované osoby, kde okolnosti naznačují vysokou možnost násilného trestného činu a oběť je stále nezvěstná;
- neidentifikované lidské pozůstatky, kde smrt byla pravděpodobně zapříčiněna násilným trestným činem;
- sexuální trestné činy.⁸⁹

V důsledku četného výskytu trestných činů spáchaných podél nejfrekventovanějších dálnic v USA byla v souvislosti s jejich vyšetřováním založena speciální iniciativa (Highway Serial Killing Initiative), která se zabývá násilnými trestnými činy, jež mají nějakou spojitost s těmito dálnicemi. Zajímají ji především:

- oběti vražd, jejichž pozůstatky byly nalezeny podél dálnic či na místech souvisejících s dálnicemi, kterými jsou odpočívadla, čerpací stanice, či odpočívadla pro řidiče tiráků;
- unesené či nezvěstné osoby, jejichž poslední známé místo výskytu bylo na místě souvisejícím s dálnicí;
- oběti sexuálních trestných činů spáchaných v nějaké souvislosti s dálnicí;
- řidiči tiráků či jiné osoby podstupující úkony vyšetřování trestného činu či ti, jenž byli zatčeni pro vraždu, únos či sexuální trestný čin spáchaný na jedné či více obětech podél dálnice či na místech s dálnicemi souvisejících.⁹⁰

---

⁸⁸ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 387.

⁸⁹ <http://www.fbi.gov/about-us/cirg/investigations-and-operations-support/investigations-operations-support>

⁹⁰ tamtéž

V současné době představuje databáze VICAP největší investigativní archiv zvláště závažných trestných činů ve Spojených státech amerických. V USA však existuje kromě této databáze též řada dalších databází, používaných na úrovni jednotlivých států či na úrovni seskupení několika jednotlivých států. Databáze VICAP zaujímá úroveň národní, překračuje tak hranice jednotlivých států a umožňuje jednotlivým policejním oddělením využívat výsledky šetření jiných policejních oddělení a spolupracovat s nimi na vyšetřování jednotlivých trestných činů. Obsahuje přes 82 000 případů.⁹¹

Nejrozšířenějším programem tohoto druhu je však kanadský ViCLAS (Violent Crime Linkage Analysis System. *Jeho autorem a distributorem je kanadská policie (Royal Canadian Mounted Police).*⁹²Tento program vznikl o něco později než VICAP v USA, a to počátkem 90. let minulého století. Prvotní myšlenka o potřebě takového programu se však objevila již dříve, a to v polovině 80. let, kdy poradní výbor informačního centra kanadské policie schválilo jeho potřebu. Následkem toho byl uskutečněn výzkum zaměřený na systém automatického spojování případů užívaný FBI, na jehož základě byl poté vytvořen systém MCF (Major Crime Files). Tento program však nenaplnil představy, jež byly do tohoto projektu vkládány, a nepřinesl předpokládaný užitek v rámci vyšetřování trestných činů. Významnou roli tak sehrál inspektor Ron McKay, z jehož iniciativy došlo k přezkoumání stávajícího systému MCF. Tímto úkolem byl pověřen seržant Greg Johnson, který spolu s dalšími strávil osm měsíců rozsáhlým výzkumem nejuspěšnějších amerických systémů tohoto typu. Výsledkem výzkumu byl závěr, že žádný z nich se nehodí pro potřeby kanadské policie. Program ViCLAS je tak původem kanadský, čerpá však z poznatků systémů amerických, konkrétně pak z nejlepších vlastností každého jednotlivého systému.⁹³

Program ViCLAS tak shromažďuje údaje o:

- všech vyřešených a nevyřešených vraždách a pokusech o ně;
- všech vyřešených a nevyřešených sexuálních trestných činech či pokusech o ně, mimo sexuálních trestných činů spáchaných v rodině či v domácnosti pokud však neobsahují specifické fyzické, sexuální či slovní chování;

---

⁹¹ <http://www.fbi.gov/about-us/cirg/investigations-and-operations-support/investigations-operations-support>

⁹² Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 387.

⁹³ <http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm>

- nezvěstných osobách, kde příčinou nezvěstnosti je pravděpodobně násilný trestný čin
- neidentifikovaných lidských pozůstatcích, kde příčinou smrti je podezření ze spáchání násilného trestného činu.
- všech únosech a pokusech o ně v případech, kdy únosci nejsou rodiče
- křivých obviněních ze sexuálních trestných činů či pokusů o vraždu
- všech vyřešených či nevyřešených případech dětského lákání či pokusech o ně
- i o jiných případech bez ohledu na jejich podstatu, pokud vyšetřovatelé těchto trestných činů mají důvod věřit, že pachatel (známý i neznámý) může být odpovědný za jiné násilné trestné činy nebo má takový potenciál je spáchat či je znovu spáchat.⁹⁴

Dnes existuje jedna centrální databáze programu ViCLAS. K této databázi mají přístup jednotlivá ViCLAS centra po celé Kanadě, a to na rozdíl od dob minulých, kdy existovalo víceméně tolik databází, kolik provinciálních center ViCLAS v Kanadě existovalo. V současné době obsahuje tato centrální databáze přes 300 000 případů. Program ViCLAS je nejužívanějším programem tohoto typu. Kromě Kanady, kde je užíván po celém jejím území, je dále převzat jedním státem USA a řadou evropských států, a to Belgií, Českou Republikou, Francií, Německem, Irskem, Holandskem, Novým Zélandem, Švýcarskem a Velkou Británií. Za užití tohoto programu platí každý stát Kanadě roční poplatek, který začíná na 15.000 kanadských dolarech (267.800,- Kč) a roste v závislosti na počtu uživatelů programu ViCLASv daném státě.⁹⁵

Programy VICAP a ViCLAS mají hodně společného, existují však mezi nimi i rozdíly. Oba programy představují databázi údajů o specifických násilných trestných činech, které tvoří podklad pro následnou analýzu nového vyšetřovaného trestného činu. *Zadání každého dalšího případu pak umožňuje vyhledávat v databázi možné podobnosti a propojení na jiné delikty.*⁹⁶ VICAP a ViCLAS fungují na základě strukturovaného dotazníku, jímž se vnášejí údaje o relevantních trestných činech do počítače. V případě ViCLAS existuje elektronická brožurka s otázkami, kterou dotyčný vyšetřující trestného činu vyplní a odešle ji do centra ViCLAS, v němž odborníci tyto údaje zpracují a vloží

⁹⁴ <http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm>

⁹⁵ tamtéž

⁹⁶ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 387

do databáze. Databáze VICAP je od roku 2008 přístupná vyšetřujícím policistům přímo, tzn. že takový policista může prostřednictvím zabezpečené internetové adresy vnést údaje o trestném činu do databáze sám. Chybí zde tedy mezičlánek, jímž je zpracování údajů odborným analytikem v pracovišti jednoho z center ViCLAS (to je určováno dle oblasti, v níž byl trestný čin spáchán). Poté, kdy jsou údaje vneseny do centrální databáze, začíná vlastní analytický proces. Nejprve analytici provedou výzkum, v němž hledají cokoli o původu pachatele i oběti. Následně sestaví otázky, které zadají do programu ViCLAS/ VICAP a čekají, zda jim program vyselektuje totožné či podobné údaje s vyšetřovaným trestným činem. Ačkoliv tato část obsahuje výrazný lidský prvek, otázky všech analytiků mají stejná témata, tedy viktimologii, pachatele, modus operandi, údaje o chování či forenzní údaje, jež mohou dva i více případů spojit dohromady. *Některé prvky jsou v porovnávání důležitější než ostatní: například pokud vrah napsal vzkaz na tělo nebo způsob, jakým byly oběti uráženy údy, jsou důležitější, než použití stejné zbraně během několika vražd.*⁹⁷

Aby se člověk mohl stát odborným analytikem, který je speciálně trénovaný v práci s databázemi za účelem identifikování sériových pachatelů, musí splňovat jisté předpoklady. V případě ViCLAS by ideální kandidát měl splňovat následující:

- 5 let operační policejní praxe ve vyšetřování závažných trestných činů jako jsou sexuální trestné činy či vraždy;
- akademickou přípravu v oblasti humanitních věd;
- dobrou znalost počítačů a různých softwarových programů;
- 3- týdenní odborný kurs ViCLAS na policejní akademii Kanady
- další odborné kursy.⁹⁸

Velkou výhodou pro účinnost takového systému je situace, kdy zadávání pro profilování vhodných případů do databáze je pro policii daného státu povinností. Tak je tomu například v případě provincie Ontario a Quebec v Kanadě či v americkém státu Florida. Velkou zajímavostí je pilotní projekt, který nedávno spustila Kanadská policie ve spolupráci s Německem a Velkou Británií, v rámci něhož budou státy spolupracovat na vytvoření nové verze seznamu otázek, jejichž odpovědi jsou následně zadávány do centrální databáze a jež budou lépe využitelné a vhodné pro podmínky evropských

⁹⁷ Bourgoin, S. *Bestiální vrazi*. Praha: Nava, 1994, s. 33.

⁹⁸ <http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm#specialist>

zemí. Evropské země pak budou mít na výběr, který ze dvou druhů seznamů otázek budou používat.⁹⁹

4. Geografické profilování

Geografické profilování představuje jednu z metod investigativního vyšetřování trestného činu, která může přispět orgánům činným v trestním řízení k dopadení pachatele. *Určitým zvláštním typem je tzv. geografický profil (Rossmo 2000), který bývá zpracováván v případě sériových trestných činů a má podstatně širší využití než profil psychologický.*¹⁰⁰Některé zdroje považují geografický profil jako podtyp psychologického profilu pachatele, jiné ho označují za samostatný typ profilu. Ať tak či tak, všechny zdroje se však shodují, že jeho účinnost je nejvyšší právě v kombinaci s psychologickým profilem pachatele, neboť porozumění geografickým tendencím a zvykům pachatele napoví též mnohé o jeho osobnosti.

Podstatou geografického profilování je poznatek, *že mezi místy činů a místem bydliště hledaného pachatele existují určité, nikoli náhodné souvislosti* (D.Canter).¹⁰¹ Výsledný profil je tedy jakýmsi obrazem prostorového chování neznámého pachatele. Tato metoda na základě znalosti jednotlivých míst trestných činů spáchaných sériovým pachatelem určuje pravděpodobné místo, které je centrem pachatelových aktivit, tj. jeho základnou. *Základnou se rozumí bydliště pachatele či jeho partnerky anebo pracoviště pachatele.*¹⁰²Geografické profilování se tak zabývá prostorovou analýzou a psychologickými vzorci v chování pachatele.

Využívá se především v případech sériových vražd či znásilnění, též však tato metoda našla své uplatnění při vyšetřování sériových trestných činů žhářství, bombových útoků a na rozdíl od psychologického profilování pachatele i při vyšetřování sériových trestných činů loupeže.¹⁰³ Vychází z principu nejmenší námahy (least effort principle), který vyjadřuje názor, že lidé neradi vynakládají větší úsilí na jakoukoliv aktivitu, než kterou skutečně musejí k dosažení cíle vynaložit. Z této premisy dovozujeme, že pachatelé obecně páchají trestnou činnost v místech, jež jsou

---

⁹⁹ <http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm#specialist>

¹⁰⁰ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 85.

¹⁰¹ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 387.

¹⁰² Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 387.

¹⁰³ <http://www.all-about-forensic-psychology.com/geographic-profiling.html>

součástí jejich každodenních životů, než aby cestovali na místa neznámá za účelem její spáchání. Zde navazuje princip nejmenší námahy na mentální mapu (mental map), kterou disponuje každý člověk. Studie dokazují, že se všichni lidé, tedy nejen pachatelé trestných činů, chovají předvídatelně. Taková mentální mapa pak zahrnuje místa, jimž jsou: 1) bydliště 2) pracoviště a 3) rekreace. Tyto vymezují aktivní prostor jedince, tj. i aktivní prostor pachatele trestného činu.¹⁰⁴

Z mentální mapy jedince vychází teorie profesorů kanadské university Simona Frasera Paula a Patricii Brentinghamových, která s odkazem na každodenní aktivní prostor jedince vymezený bydlištěm, pracovištěm a volným časem člověka určuje prostor, v němž bude trestný čin pravděpodobně spáchán. Z této jejich teorie, zaměřující se spíše na prevenci trestných činů, vyšel jejich žák a matematik Kim D. Rossmo, jenž je považován za průkopníka geografického profilování. Rossmo totiž zkoumal souvislost takového aktivního prostoru pachatele trestného činu s místem jeho pravděpodobného bydliště.¹⁰⁵

Na základě svých teorií Rossmo vyvinul počítačový systém nazvaný Criminal Geographic Targeting (dnes je součástí programu Rigel), kdy vstupní údaje představují data související s časem, vzdáleností, místem spáchání trestných činů, atd. a výstupním údajem je pak „mapa ohrožení“ (jeopardy map). *V rámci tohoto profilu je zjišťována vzájemná souvislost mezi různými místy činu u jednotlivých deliktů série a pak sestavena topografická mapa, podobná reliéfní mapě horstva, jež určí pravděpodobnost lokalizace různých bodů z hlediska polohy pachatelova bydliště a možného příštího útoku (Rossmo 1996).*¹⁰⁶ Tato 3D mapa obsahuje tedy výškové a barevné pravděpodobnostní kódy výskytu hledaného pachatele.

Dle Holmse & Holmse je velice důležité pro profilujícího odborníka pochopit a rozumět jednotlivým složkám geografického profilování, aby mohl vytvořit užitečný geografický profil. Holmes & Holmes zmiňují především následující:

- Vzdálenost – je relativním pojmem. Z toho důvodu musí být vzdálenost, již hledaný pachatel urazil, zkoumána s ohledem právě na tuto relativnost na základě individuálního vnímání. Způsob pachatelovy přepravy musí být brán

¹⁰⁴ <http://www.bbc.co.uk/learningzone/clips/mapping-crime-geographical-profiling/1128.html>

¹⁰⁵ <http://www.all-about-forensic-psychology.com/geographic-profiling.html>

¹⁰⁶ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 85.

v potaz, neboť ovlivňuje jeho vnímání vzdálenosti a vymezuje kriminální zónu pachatele.

- přitažlivost zdrojů, cílů a cest – pro pachatele mohou být jisté objekty přitažlivější než ostatní, tak např. určité silnice či dálnice mohou být pro něj lákavější než silnice a dálnice jiné.
- obeznámenost s cestami – pachatel, který je dobře obeznámen s místními silnicemi a dálnicemi bude spíše cestovat větší vzdálenosti, aby si vybral oběť či se zbavil těla. Bariéry jako řeky, vlakové koleje a hranice států musí být též brány v potaz při tvorbě geografického profilu.
- náhradní cesty – existence několika možných cest zlepšuje možnost pachatele dosáhnouti žádoucího místa a uprchnutí z něho.
- vzdálenost mezi dvěma body – může ovlivnit kriminální vzorce pachatele.¹⁰⁷

Jméno Kim D. Rossmo však není jediným, které je spojováno s geografickým profilováním. Dalšími významnými osobnostmi v této oblasti jsou především David Canter z Liverpool Center for Investigative Psychology a Ned Levine, kteří jsou taktéž autory softwarů geografického profilování. Pod záštitou Národního Institutu Spravedlnosti Spojených států amerických vyvinul Ned Levine prostorový statistický program nazvaný CrimeStat, jenž je v současné době užíván policejními odděleními po celých Spojených státech.¹⁰⁸

David Canter je autorem počítačového softwaru Dragnet, který funguje na podobném principu jako Rossmův Rigel. Do počítače uživatel zanese místa spáchaných trestných činů a výstupem mu je mapa, v níž jsou barevně označeny prioritní místa označující pravděpodobný výskyt pachatele. Program obsahuje též četné vlastnosti, jako možnost promítnutí lineárních konstrukcí, které existují v oblasti, ve které došlo k sériovým trestným činům, do mapy prioritních míst. Na základě znalosti místní dopravní infrastruktury a specifík případu, jako je čas spáchaných trestných činů, může policejní orgán vypracovat proaktivní strategii k dopadení pachatele.¹⁰⁹ Canter vychází z předpokladu, že první zločiny série trestných činů jednoho pachatele jsou spáchány v rozumné vzdálenosti od jeho domova, domova jeho partnerky či jeho práce. *Rozumná*

---

¹⁰⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Geographic_profiling

¹⁰⁸ <http://www.nedlevine.com/nedlevine17.htm>

¹⁰⁹ http://www.i-psy.com/publications/publications_dragnet.php

vzdálenost se vypočítává podle následujících dvou psychologických hledisek: pachatel se musí na místě činu cítit dobře, vyznat se tam a mít šanci se rychle vrátit na základnu a současně však nesmí v lokalitě kolem místa činu potkat známé osoby, nesmí být poznán.¹¹⁰ S narůstajícím počtem trestných činů a se zvyšujícím pocitem sebejistoty takový pachatel pak zvětšuje vzdálenost od základny. Canter na základě analýz vyzoroval, že po jistém čase se pachatel opět vrací k místům blízkým základně. Tento jev pojmenoval jako kruhovou hypotézu. *Podle kruhové hypotézy je nutné identifikovat dvě vzájemně nejvzdálenější místa činu, ty představují pomyslný průměr kruhu, v jehož středu leží základna pachatele.*¹¹¹

Geografické profilování má však pouze pravděpodobnostní hodnotu. Stejně tak jako psychologický profil, geografické profilování nevyřeší bez dalšího trestný čin a samo o sobě neidentifikuje pachatele. Je pouze pomocnou metodou, která může zaměřit pátrání na určitou oblast a spolu s dalšími metodami dopomoci k identifikaci pachatele. Je však důležité mít na paměti, že i tato metoda se může mýlit a pachatelova základna se může nalézat mimo geograficky vymezené území. Přílišné lpění na takové metodě může být tak pouze ke škodě věci.

5. Organizovaný a dezorganizovaný pachatel a organizovaný a dezorganizovaný delikt

Jednou z nejnámějších typologií sériových pachatelů zvláště závažné trestné činnosti, je rozdělení pachatelů na typ organizovaný a dezorganizovaný. Toto dělení vzniklo na půdě americké FBI v dobách první generace profilujících odborníků a víceméně s jistými výhradami se používá do dnešních dob. Byla vytvořena na podkladě výzkumu zabývajícím se analýzou 36 pachatelů, převážně sériových sexuálních a sadistických vrahů.¹¹²

Tato teoretická koncepce *slouží jako vodítko pro vytvoření profilu v konkrétním řešeném případě.*¹¹³ Rozdělení pachatelů na organizovaný a dezorganizovaný typ souvisí s rozdělením deliktů na 2 stejnojmenné typy, kdy rozhodující pro posouzení, o který typ deliktu se jedná, je jeho scéna. Typologie je *založena na pachatelově chování a*

¹¹⁰ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 388.

¹¹¹ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 388.

¹¹² Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 98.

¹¹³ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 385.

prožívání v době páchaní trestného činu.¹¹⁴

Rozdíly mezi organizovaným a dezorganizovaným pachatelem jsou především následující:

DEZORGANIZOVANÝ	ORGANIZOVANÝ
asociální osobnost	nesociální osobnost
podprůměrná inteligence	průměrná až nadprůměrná inteligence
nekvalifikované zaměstnání	kvalifikované zaměstnání
sexuálně neschopný	sexuálně schopný
nepěstuje sociální kontakty	sociálně schopný
nízký rodinný status	vysoký rodinný status
nestabilní otec, tvrdá disciplína v dětství	stabilní otec, disciplína nedůsledná
během deliktu prožívá úzkost	během deliktu ovládá svoji náladu
během deliktu nebývá intoxikován alkoholem či návykovými látkami	během deliktu bývá intoxikován alkoholem či návykovými látkami
během deliktu nebývá ve stresu	delikt podmíněn situačním stresem
žije sám	žije s partnerkou
žije poblíž místa deliktu	je mobilní, vlastní automobil, může žít i na místě vzdáleném od místa deliktu
vyšetřování deliktu nesleduje v médiích	vyšetřování deliktu sleduje v médiích po spáchaném deliktu může změnit bydliště či zaměstnání ¹¹⁵

Výše zmíněné charakteristiky jednotlivých typů pachatelů však mají pravdivostní hodnotu, tzn., že těmito charakteristikami obvykle disponují, nemusí tomu však tak být vždy. Typ pachatele trestného činu, tedy to, zda je organizovaný či dezorganizovaný, ovlivňuje i obtížnost dopadení takového pachatele. Odhalení organizovaného pachatele je mnohem obtížnější než u jeho protějšku, a to vzhledem k faktu, že v tomto případě

¹¹⁴ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 98.

¹¹⁵ Čírtková, L. *Forenzní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 385 a Netík, K.; Netíková, D.; Hájek, S. *Psychologie v právu*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 17.

mají orgány činné v trestním řízení co dočinění s inteligentním pachatelem, který po sobě zakrývá stopy.

Organizovaný a dezorganizovaný typ deliktu, označený na základě analýzy místa činu, pak vykazuje následující charakteristiky:

DEZORGANIZOVANÝ	ORGANIZOVANÝ
Spontánnost oběť pachateli neznámá	Plánovanost oběť pachateli neznámá, volba oběti a místa činu má určitý řád
minimální konverzace s obětí před útokem scéna deliktu ledabylá, situační a náhodná	konverzace s obětí pod kontrolou scéna deliktu jeví známky organizovanosti, též bývá často naaranžovaná
násilí vůči oběti náhlé a neočekávané, oběť útokem překvapena před útokem pachatel oběť neomezuje	před usmrcením oběti je pachatel výrazně agresivní před útokem pachatel oběť omezuje
po usmrcení oběti: sexuální aktivity s tělem oběti tělo ponecháno na viditelném místě	skrytí těla oběti
tělo není transportováno na jiné místo zbraň ponechána na místě činu	tělo často transportováno zbraň jako důkaz na místě činu chybí
pachatel zanechává na místě činu větší množství důkazů	pachatel zanechává málo důkazů na místě činu ¹¹⁶

Dezorganizovaný typ pachatele je dáván do souvislosti s dezorganizovaným typem deliktu a organizovaný pachatel pak s organizovaným typem deliktu. Ve skutečnosti však striktní rozdělení na tyto 2 typy deliktů nereflektuje realitu. *V praxi se „čistý“ případ organizovaného či dezorganizovaného místa činu objeví jen vzácně. Jak sdělili sami autoři typologie, vysoce převládá typ smíšený (Douglas a kol. 1997, s. 9). Pokud by skutečně převládal smíšený typ místa činu, měl by z něj ovšem být odvozen též*

¹¹⁶ Čírtková, L. *Forezní psychologie*. Praha: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 385 a Netík, K.; Netíková, D.; Hájek, S. *Psychologie v právu*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 17.

*odpovídající třetí typ osobnosti pachatele.*¹¹⁷

Výše rozebraná typologie podléhá kritice z řad odborníků. Tak např. David Canter a skupinka kolem něj provedla analýzu scén deliktů 100 případů sériových vražd za účelem otestování pravdivosti dichotomie pachatelů. Výsledek ukazoval, že téměř každý sériový vrah prokázal určitý stupeň organizovanosti, na druhou stranu rysy dezorganizovaného typu pachatele se vyskytly v testovaných případech pouze omezeně a nebyly schopné zřetelně zformulovat odlišný typ pachatele. Canter se ve svém článku zabývajícím se výsledkem této analýzy zamýšlí též nad otázkou empirických podkladů opodstatňujících rozdělení pachatelů na tyto dva typy. Zmiňuje, že Crime Classification Manual sestavený autory dichotomie pachatelů, obsahuje třetí typ pachatele, a to pachatele smíšeného. *Scéna deliktu může reflektovat aspekty jak organizovaných, tak dezorganizovaných charakteristik, a to z následujících důvodů:*

- trestný čin byl spáchán více pachateli, tzn., že bude vykazovat známky různých vzorců chování;
- došlo k nepředvídatelným událostem, s nimiž pachatel nepočítal;
- oběť se bránila;
- pachatelovy vzorce chování mohly eskalovat v průběhu trestného činu či v průběhu spáchání více trestných činů;
- nestálost v pachatelově chování může být manifestována v průběhu páchání trestného činu a vykazovat různý stupeň organizovaného či dezorganizovaného chování.¹¹⁸

Dle Cantera za situace, kdy by většina aktuálních trestných činů vykazovala smíšený typ pachatele, opodstatněnost rozdělení pachatelů na typ organizovaný a dezorganizovaný se jeví nanejvýš sporná.¹¹⁹

V podmínkách České republiky byly provedeny výzkumy zabývající se pachateli trestných činů a scénou deliktu. *Ve výzkumu provedeném na 60 sexuálních vražích v ČR, kteří spáchali celkem 71 vraždu na území ČR v letech 1980-1995, byl zjišťován*

---

¹¹⁷ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 98-99.

¹¹⁸ John, E.D.; Burgess, G.A.; Burgess, W.A.; Ressler, K.B. *Crime Classification Manual. A standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes*. San Francisco: Jossey Bass, Inc., 2006, s. 223.

¹¹⁹ <http://www.liv.ac.uk/Psychology/staff/LAlison/lalison9.pdf>

*téměř výhradně dezorganizovaný typ místa činu (Netík a kol. 1997b).*¹²⁰

*Nepochybnou výhodou typologie je její jednoduchost a snadná praktická využitelnost i v psychologii neškolným policejním personálem.*¹²¹ Je ovšem otázkou, na kolik je tato typologie spolehlivá, neboť mimo jiné nebere v potaz možný vývoj pachatele (jak zdůrazňuje B. E. Turvey).¹²²

---

¹²⁰ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 99.

¹²¹ Gillernová, I.; Boukalová, H. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 99.

¹²² *tamtéž.*

III. MOŽNOSTI A LIMITY PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ PACHATELE

Metody psychologického profilování pachatele přes veškerý svůj přínos kriminalistice a trestnímu právu obecně podléhají tak, jako kterékoliv jiné metody, omylu. Profilující odborník nemá moc vyřešit každý složitý případ, jak by se mohlo z některých soudobých filmů a knih zdát. Postupy psychologického profilování nedovedou orgány činné v trestním řízení bez dalšího k hledanému pachateli trestného činu. Tato mladá disciplína má své limity.

Především je nutné podotknout, že profilující odborník je součástí vyšetřujícího týmu. *Na objasnění zločinu se podílí celý tým kriminalistů a dalších expertů. Profilovač je pouze jedním z nich.*¹²³ Představovat si tedy geniálního profilujícího odborníka, který převezme případ v situaci, kdy vyšetřující orgán si již neví rady a který ho záhy vyřeší, by bylo velkou chybou. Tak profilování ve skutečnosti nefunguje, ačkoliv veřejnost mnohdy tyto specialisty podobně vnímá. Nikdo neumí dělat zázraky, ani profilovač ne. Proto nejlepších výsledků bývá dosaženo při důsledné spolupráci profilujícího odborníka s orgány činnými v trestním řízení.

Psychologický profil nemůže přímo identifikovat pachatele. Profilující specialista tak nenaservíruje kriminalistům údaje prokazující totožnost pachatele na stříbrném podnose s tím, že kriminalisté si již pro něj jen dojdou. To, co psychologický profil kriminalistům poskytne, jsou pouze vodítka, která těmto pomohou zaměřit vyšetřování správným směrem. *Je třeba si uvědomit, že úloha psychologického profilování spočívá v pouhém doplnění, nikoli nahrazení běžných vyšetřovacích postupů. Slouží tedy zejména k nasměrování dalšího působení kriminalistů, k zúžení okruhu potenciálních pachatelů, k vytipování a potvrzení pachatele či k pomoci odhadnout, jak vůči pachateli vystupovat.*¹²⁴

Ne vždy však tato vodítka odpovídají skutečnosti. Psychologický profil pachatele je totiž založen především na dobré analýze scény deliktu a adekvátních informacích dodaných profilujícím odborníkům. Pokud nebude místo činu správně analyzováno (ať je to již zapříčiněno kontaminací stop na místě činu či nezkušeností nebo nepozorností

¹²³ Čírtková, L. In <http://www.krasnapani.cz/casopis-krasna/clanky-online/osobnosti-a-rozhovory/335>

¹²⁴ Záhorská, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 108.

odborníků provádějící analýzu), nelze logicky předpokládat, že by profilující specialista mohl sestavit pro kriminalisty užitečný a realitě odpovídající psychologický profil pachatele. I nejmenší prvek má svoji důležitost. Zde se opět projevuje význam týmové spolupráce. Výsledný profil je tak odvislý od práce celého týmu. Pokud celý tým odvede svoji práci dobře, je zde velká pravděpodobnost, že i sestavený profil bude odpovídat skutečnému psychologickému profilu hledaného pachatele. Profilování je tak pouze jednou ze součástí v celém řetězci.

Ani nejlépe provedená analýza místa trestného činu nezaručení pozitivní výsledek psychologického profilu pachatele, pokud budou kvalitní informace získané na základě analýzy místa činu předány nezkušenému profilovači. Osobnost profilujícího odborníka v tomto procesu hraje významnou roli. Vzhledem k tomu, že disciplína psychologického profilování se neopírá pouze o empiricky zjištěná data a *v oblasti profilování neexistuje jednotná metodika postupu ani všeobecně závazná či platná teorie* a z toho důvodu *se zpravidla uplatňuje eklektický přístup, tj. podle okolností konkrétního případu se užije vše, co slibuje praktický úspěch,*¹²⁵ mohou zkušenosti a schopnosti takového profilovače stát na rozcestí mezi užitečným a realitě odpovídajícím profilem a jeho opakem. Velké nebezpečí pak představují ty osoby, které se za zkušené a schopné profilovače vydávají. Nekvalifikovaní profilovači totiž mohou vrhat špatné světlo na skutečné odborníky a jejich psychologické profily se tak mohou stát předmětem kritiky. Spolupráce s takovým typem profilovačů nemůže být vyšetřujícímu orgánu trestného činu ku prospěchu věci.

Avšak ani hodnotná analýza a zkušený profilující specialista nejsou zárukou úspěchu. V řadě trestných činů mají orgány činné v trestním řízení co dočinění s inteligentním pachatelem, který po sobě stopy úmyslně zahlazuje či naopak falešné stopy vytváří, a to za účelem svedení vyšetřování nesprávným směrem. Pokud jsou takové stopy hodnověrné a odborníci provádějící analýzu místa činu nerozpoznají jejich umělost, sebezkušenější profilovač nebude sto vytvořit odpovídající psychologický profil pachatele. Je-li tedy zločin pečlivě připraven a nejsou-li zanechány stopy/ či naopak jsou zanechány falešné stopy, nemůžeme od psychologického profilu čekat zázraky.

Psychologické profilování pachatele může pro vyšetřující kriminalisty představovat

---

¹²⁵ Čírtková, L. Forezní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 381.

past. Tato metoda představuje pouze pomocný nástroj orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování trestného činu. Orgány činné v trestním řízení k ní zpravidla přistupují v případech, kdy běžné způsoby vyšetřování selhaly či se jeví jako nedostačující. Nesmíme však zapomínat, že je pouze jednou z mnoha metod, nikoli metodou jedinou a neomylnou. Proto přílišná orientace kriminalistů na tento postup může pouze uškodit celé věci. Představme si situaci, ve které policisté zadrží podezřelou osobu z vyšetřovaného trestného činu. Psychologický profil neznámého pachatele však obsahuje jiné charakteristiky, než vykazuje podezřelá osoba. Po zjištění, že podezřelá osoba nesplňuje charakteristiky psychologickým profilem přisuzované hledanému pachateli, propustí ji na svobodu, přestože dotyčná osoba ve skutečnosti hledaným pachatelem je. Přílišné lpění na psychologickém profilu pachatele tak může zapříčinit, že skutečný pachatel trestného činu unikne. I kdyby byl následně stejně dopaden, bude mít minimálně čas a možnost spáchat další trestné činy, kterým by mohlo být v případě objektivního přístupu policistů zabráněno.

Dalším limitem psychologického profilování je nedostatek empirických důkazů podporující přesnost a správnost výsledků tohoto forenzního speciálního postupu. Jak R. N. Kocsis ve své knize *Criminal Profiling: Principles and Practice*¹²⁶ uvádí: nehledě na popularitu psychologického profilování pachatele, především pak v kruzích orgánů prosazující právo, je překvapující, že existence empiricky nezlomných důkazů podporujících výhody této techniky byla až donedávna překvapivě vzácná. Kocsis se dále zamýšlí nad otázkou, z jakých příčin mohla vzhledem k tomuto empirickému nedostatku metoda psychologického profilování pachatele prosperovat až do dnešních dob. Jako argument pak uvádí výsledek jedné studie, v níž její autor dochází k závěru, že důsledkem je jakákoli kombinace následujících tří faktorů:

- 1) idealizace ze strany médií;
- 2) prostředí, v němž je metoda užívána – mezi orgány činnými v trestním řízení není tato metoda vystavována stejnému stupni kritického zkoumání, jenž je charakteristický pro vědecky konstituované disciplíny;

---

¹²⁶ http://books.google.cz/books?id=ie21YJaU-UC&printsec=frontcover&dq=kocsis&hl=cs&ei=Qe8BTYZ_LYLsagahr_iPCg&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=1&ved=0CCgQ6wEwAA#v=onepage&q&f=false

- 3) užitečnost ze strany orgánů činných v trestním řízení – kdyby tito psychologické profilování pachatele nepovažovali za přínosné, nepokračovali by v jeho užívání.

Zvláště třetí faktor Kocsis podrobuje kritice. Z výše zmíněné věty vyplývá, že kdyby užívání psychologického profilu pachatele nepřinášelo vyšetřujícím orgánům pozitivní výsledky, nevyužívaly by jej. Kocsis však s opodstatněností forezní disciplíny profilování na základě tohoto výroku nesouhlasí. Zastává názor, že tento argument nereprezentuje přímou a objektivní míru přesnosti psychologického profilu pachatele. Své závěry pak dokládá provedenými studii. Zmiňuje se o studii, kdy skupině policistů byl dán k hodnocení totožný psychologický profil pachatele. Pro jednu polovinu policistů byl identický profil označen jako „sestavený profesionálním profilovačem“, pro druhou pak „někdo, s kým vyšetřovatel případ konzultoval.“ Výsledek studie ukazoval, že profil nazvaný „sestavený profesionálním profilovačem“ byl policisty hodnocen jako více přesný než totožný profil označený jako „někdo, s kým vyšetřovatel případ konzultoval.“¹²⁷ Otázku empirické opodstatněnosti jistých metod psychologického profilování zpochybňuje např. i David Canter z Liverpool Center for Investigative Psychology (viz. výše).¹²⁸

Další nebezpečí se může skrývat v typu slov použitých profilujícím odborníkem v psychologickém profilu pachatele. Výrazy typu „možná“, „pravděpodobně“ či „asi“ dané do souvislosti s charakteristikami hledaného pachatele nemusí mít příznivý dopad na výsledek práce orgánů činných v trestním řízení. Tato slova totiž dávají prostor pro subjektivní výklad ze strany vyšetřujících orgánů a mohou být příčinou špatné interpretace charakteristik neznámého pachatele. Následné vyšetřování se pak může potýkat s obtížemi zapříčiněnými právě použitými slovními obraty. Profilující odborníci by se tak měli, pokud to lze, podobných slov vyvarovat či pokud je použijí, doplnit je vysvětlujícím textem. Též by se měli vyvarovat vyjadřování takových charakteristik, pro něž nemají v informacích získaných z analýzy místa trestného činu opory.¹²⁹

V psychologickém profilování pachatele se velice často využívá statistik, a to

¹²⁷ http://books.google.cz/books?id=ie21YJaU-UC&printsec=frontcover&dq=kocsis&hl=cs&ei=Qe8BTYz_LYLsagahr_iPCg&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=1&ved=0CCgQ6wEwAA#v=onepage&q&f=false

¹²⁸ <http://www.forenspsych.co.uk/index.html>

¹²⁹ Muller, D. In http://ceps.anu.edu.au/events/criminal_investigations_workshop

v rámci počítačových systémů typu VICAP nebo ViCLAS či statistik obsahujících charakteristiky typické pro pachatele jednotlivých trestných činů. Nesmíme však zapomínat, že výsledky získané na základě takových statistik mají pouze pravděpodobnostní hodnotu. Proto charakteristiky, které odpovídají 99% pachatelů určitého trestného činu, nemusí být charakteristikami hledaného pachatele. Charakteristiky získané na základě takových statistik je tedy nutné podrobit kritice a zkoumat, zda se shodují s výsledky analýz z místa činu. Orgány činné v trestním řízení by je tak neměli považovat za absolutní. S jejich pravdivostní hodnotou též souvisí velikost zkoumaného vzorku, z něhož jsou typické charakteristiky pachatelů jednotlivých typů trestných činu odvozovány a generalizovány na všechny pachatele takového typu trestného činu. Čím větší takový vzorek bude, tím bude hodnota z něho získaná disponovat vyšším stupněm pravděpodobnosti a naopak. Proto je při využívání takových hodnot v praxi třeba brát zřetel na velikost vzorku, z něhož byla statistická data pořízena.¹³⁰

Jak je vidět, metody psychologického profilování skrývají četná úskalí, s nimiž se orgány činné v trestním řízení musí potýkat. Možnosti tohoto speciálního forenzního postupu nejsou neomezené, a pokud má tato mladá disciplína přispět k vyšetřování trestného činu a dopadení neznámého pachatele, není možné se na ní upínat jako na metodu, jež nás spolehlivě dovede k cíli.

---

¹³⁰ Muller, D. In http://ceps.anu.edu.au/events/criminal_investigations_workshop

Závěr

Psychologické profilování pachatele představuje v dnešní době jednu z mnoha forenzních disciplín, která je využívána orgány činnými v trestním řízení primárně za účelem identifikace a následného dopadení neznámého pachatele. Tato mladá disciplína je však využitelná i v případech, kdy pachatel těmto orgánům známý již je, a to např. v komunikaci s pachatelem po jeho zadržení, při určování způsobu výslechu vzhledem k jeho psychickým vlastnostem, při analýze vážnosti jeho výhrůzek, při zjišťování, zda další trestný čin byl spáchán tím samým pachatelem, tzn. při usuzování na sériovost či recidivu atd.¹³¹

Tento způsob psychologické pomoci při vyšetřování trestných činů v současné době podléhá kritice z řad odborníků. Idea psychologického profilování se zrodila v hlavách policistů ve Spojených státech amerických a následně byla převzata FBI, odkud se rozšířila do dalších států. Vznikla tedy po linii praxe orgánů činných v trestním řízení a nikoliv po linii vědecké. Nedostatek empirických důkazů tak vyvolává otázky nad platností jejích metod a oprávněností existence této disciplíny jako takové. Můžeme tedy očekávat, že bude podrobována nejrůznějším studiím a testům za účelem verifikace její existenciální opodstatněnosti.

V mé diplomové práci jsem se pokusila rozebrat a vysvětlit, co si pod pojmem psychologického profilování pachatele můžeme představit, co tato disciplína obnáší, jak vznikla a její využití v praxi orgánů činných v trestním řízení s návazností na trestní řád České republiky. Předmětem mého zkoumání byly dále její nejznámější metody a typologie a nakonec její limity a možnosti.

Domnívám se, že tento postup psychologické pomoci může být orgánům činným v trestním řízení velice přínosný, pokud ovšem na něm nebudou slepě lpět. V takovém případě by se jim totiž mohlo stát, že se budou honit za přízraky, které v reálném světě nemají své místo.

---

¹³¹ Čírtková, L.; Červinka, F. Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1/1995, s. 23.

Seznam použité literatury:

Borovička, V. P.: Velké případy FBI. Praha: Práce, 1987

Bourgoin, S.: Bestiální vrazi. Plzeň: NAVA, 1994.

Čírtková, L.: Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009.

Čírtková, L.: Psychologické profilování: teoretický základ a empirická databáze. In *Kriminalistika*, 1995, č. 2.

Čírtková, L.: Současné trendy v kriminalistické psychologii. In *Kriminalistika*, 2007, č. 1.

Čírtková, L.; Červinka, F.: Psychologické profilování: mýtus a skutečnost. In *Kriminalistika*, 1995, č. 1.

Douglas, J. E.; Burgess, A. G.; Burgess, A. W.; Ressler, B. K.: Crime Classification Manual. A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes. 2nd edition. San Francisco: Jossey Bass, Inc., 2006.

Gillernová, I.; Boukalová, H., a kol.: Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, 2006.

Jelínek, J. a kolektiv.: Trestní právo procesní. Praha: Linde Praha, a.s., 2007.

Kaplan, M.: Psychologické profilování v analýze násilných trestných činů. In *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní Akademie ČR*. 2002, č. 2.

Lourie, R.: Zátah na d'ábla. Praha: Sudio dobré náklady – nakladatelství Kredit, 1993

Musil, J.; Konrád, Z.; Suchánek, J.: Kriminalistika. Praha: C.H.Beck, 2001.

Netík, K.; Netíková, D.; Hájek, S.: Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie. Praha: C. H. Beck, 1997.

Polišenská, V.A.: Profilování pachatelů trestných činů. In *Kriminalistika*, 2008, č. 4.

Protivenský, M.: Od analýzy případu k profilu pachatele. In *Kriminalistika*, 2007, č. 1.

Záhorská, J.: Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů. Praha: Portál, s.r.o., 2007.

Zákon č. 141/ 1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Internetové adresy:

<http://www.rcmp-grc.gc.ca/tops-opst/bs-sc/viclas-salvac-eng.htm>

<http://www.fbi.gov/about-us/cirg/investigations-and-operations-support/investigations-operations-support>

<http://www.bbc.co.uk/learningzone/clips/mapping-crime-geographical-profiling/1128.html>

<http://www.liv.ac.uk/Psychology/staff/LAlison/lalison9.pdf>

<http://www.all-about-forensic-psychology.com>

<http://www.criminalprofiling.ch/article2.html>

<http://www.forenspsych.co.uk/index.html>

http://www.i-psy.com/publications/publications_dragnet.php

<http://www.nedlevine.com/nedlevine17.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/Geographic_profiling

http://ceps.anu.edu.au/events/criminal_investigations_workshop

<http://www.krasnapani.cz/casopis-krasna/clanky-online/osobnosti-a-rozhovory/335>

http://www.trutv.com/library/crime/criminal_mind/profiling/history_method/index.html

<http://books.google.cz/books?id=ie21YJaU->

[_UC&printsec=frontcover&dq=kocsis&hl=cs&ei=Qe8BTYz_LYLsgahr_iPCg&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=1&ved=0CCgQ6wEwAA#v=onepage&q&f=false](http://books.google.cz/books?id=ie21YJaU-UC&printsec=frontcover&dq=kocsis&hl=cs&ei=Qe8BTYz_LYLsgahr_iPCg&sa=X&oi=book_result&ct=book-thumbnail&resnum=1&ved=0CCgQ6wEwAA#v=onepage&q&f=false)